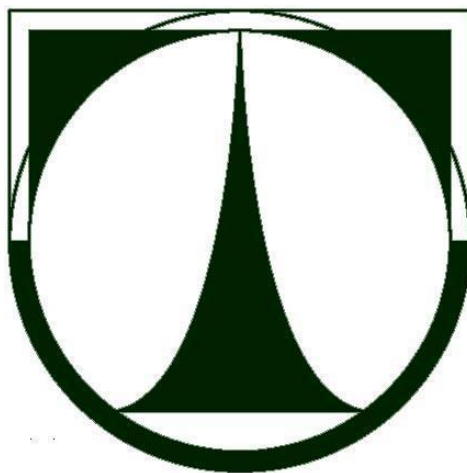

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Bc. Kateřina Sakrýtová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Hospodářské politiky Evropské unie

The Economic Policies of the European Union

DP-EF-KEK-2011-52

Bc. Kateřina Sakrýtová

Vedoucí práce: Ing. Šárka Laboutková, PhD., katedra ekonomie
Konzultant: Ing. Bc. Zdeněk Sucharda, Městský úřad Nová Paka

Počet stran: 82

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 28. 04. 2011

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci, nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 28. 04. 2011

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí diplomové práce, paní Ing. Šárce Laboutkové, PhD. za poskytnutí odborných rad, návrhů a připomínek, za čas věnovaný konzultacím a kontrolu mé diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat Ing. Bc. Zdeňku Suchardovi za pomoc a poskytnutí materiálů pro zpracování diplomové práce.

Anotace

Tato diplomová práce si klade za cíl předložit pohled na hospodářské politiky Evropské unie, jejich členění a uvést důvody pro centralizované rozhodování o určitých záležitostech na úrovni EU či decentralizované v rámci jednotlivých členských států. Zaměří se také na znalostní ekonomiku, která má významný vliv na dlouhodobý růst. Podrobněji se zaměří na Společnou zemědělskou politiku a Regionální politiku. Přiblíží důvody jejich vzniku, historii a reformy, kterými během let prošly. Uvede jejich principy, cíle a nástroje využívané k jejich dosažení. V neposlední řadě se bude zabývat problémy a tématy, které jsou v rámci obou politik v současné době diskutované.

Klíčová slova

Evropská unie, centralizace, decentralizace, znalostní ekonomika, Společná zemědělská politika, Regionální politika, reforma

Annotation

The aim of this diploma thesis is to offer a view on the economic policies of the European Union and their types, and to give reasons for centralized decision-making on the level of EU or decentralized in the frame of individual member states. It is also focused on the knowledge economy, which has a very significant impact on long-term growth. The Common Agriculture Policy and Regional Policy will be described in more detail in this diploma thesis. The reasons for their establishment will be described as well as their history and reforms that have changed these policies over time. Their principles, targets and instruments used for target achievements will be mentioned in this thesis too. Last but not least actual problems and topics of both policies, which are being discussed the most at the present time, will be considered.

Key words

European Union, centralization, decentralization, knowledge economy, Common Agriculture Policy, Regional Policy, reform

Obsah

Úvod	13
1 Členění hospodářských politik EU	14
1.1 Vymezení cílů a politik v Maastrichtské smlouvě.....	14
1.2 Dělbá pravomocí.....	18
1.3 Důvody pro decentralizaci rozhodování.....	19
1.3.1 Rozmanitost preferencí.....	19
1.3.2 Míra politické zodpovědnosti	20
1.3.3 Přetahování se o voliče	20
1.3.4 Ekonomické důvody	21
1.4 Důvody pro centralizaci rozhodování.....	21
1.4.1 Úspory z rozsahu	22
1.4.2 Zájmové skupiny	23
1.4.3 Společné veřejné statky	23
1.4.4 Externality	24
1.5 Znalostní ekonomika	24
1.5.1 Věda a výzkum	25
1.5.2 Lidský kapitál	27
1.5.3 Informační a komunikační technologie	29
1.6 Shrnutí	29
2 Společná zemědělská politika.....	30
2.1 Historie SZP	30
2.1.1 Počátky SZP	30
2.1.2 Cenový mechanismus SZP	33
2.1.3 Vznik přebytků a volání po reformě.....	36
2.1.4 Mansholtův plán	38
2.1.5 Agromonetární systém „zelené peníze“	39
2.1.6 Obnovení debat ohledně reformem	40
2.1.7 Rok 1992 a McSharryho reformy	41
2.1.8 SZP v 21. století	43

2.2	Financování SZP	44
2.3	Společná rybolovná politika	46
2.4	Aktuální problémy SZP	47
2.4.1	Nákladnost SZP a skuteční příjemci dotací	48
2.4.2	SZP a rozvojové země	49
2.5	Budoucnost SZP	50
2.6	Shrnutí	51
3	Regionální politika	52
3.1	Historie regionální politiky EU	52
3.1.1	Důvody vzniku regionální politiky	53
3.1.2	Počátky regionální politiky	53
3.1.3	Reforma z roku 1989	55
3.1.4	Reformy strukturálních fondů, redukce cílů a iniciativ po roce 2000	57
3.1.5	Změny v plánovacím období 2007 – 2013	60
3.2	Principy regionální politiky	62
3.3	Metodika NUTS	63
3.4	Nástroje financování regionální politiky	64
3.5	Aktuální témata regionální politiky	67
3.5.1	Klastry	67
3.5.2	Inovace	70
3.5.3	Migrace	72
3.5.4	Urbanizace a suburbanizace	72
3.5.5	Průmyslové zóny a brownfields	74
3.6	Budoucnost regionální politiky	75
3.7	Shrnutí	77
	Závěr	78

Seznam použitých zkratk a symbolů

BSE	Bovinní spongiformní encefalopatie
EAFRD	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EAGF	Evropský zemědělský záruční fond
EAGGF	Evropský zemědělský záruční a usměrňovací fond
ECU	Evropská účetní jednotka
EFF	Evropský rybářský fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje
ES	Evropské společenství
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
FIFG	Finanční nástroj na podporu rybolovu
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
ICT	Informační a komunikační technologie
SZP	Společná zemědělská politika
USA	Spojené státy americké
WTO	Světová obchodní organizace

Seznam tabulek

Tab. 1 - Podíl zaměstnaných v zemědělském sektoru v %	32
Tab. 2 - Srovnání cenové hladiny vybraných produktů ve světě a v Evropském hospodářském společenství v letech 1967 – 1968 v účetní jednotce	33
Tab. 3 - McSharryho reforma SZP	42
Tab. 4 - Vývoj nákladů na Společnou zemědělskou politiku v letech 1982 – 1994 (v mil. ECU)	45
Tab. 5 - Iniciativy Společenství 1994 – 1999	56
Tab. 6 - Srovnání cílů a nástrojů politiky soudržnosti v minulém a současném prog. období	62
Tab. 7 - Hodnoty počtu obyvatel pro tři základní úrovně NUTS regionů	64

Seznam obrázků

Obr. 1 - Maastrichtský chrám.....	15
Obr. 2 - Výdaje na vývoj a výzkum v jednotlivých státech EU, v Japonsku a USA jako procento z HDP za rok 2007.....	26
Obr. 3 - Procento vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva ve věku 30 – 34 let po jednotlivých státech EU za rok 2009	28
Obr. 4 - Dopad cenového minima	34
Obr. 5 - Potravinová soběstačnost ES v letech 1981/82 a 1992/93	36
Obr. 6 - Výdaje na strukturální operace v roce 2000	59

Úvod

Tato diplomová práce si klade za cíl vysvětlit, jakým způsobem jsou členěny hospodářské politiky Evropské unie (dále jen EU) a jaké byly nebo jsou důvody pro to, aby byly či nebyly řešeny centrálně na úrovni Unie. Pokusí se analyzovat, kdo má prospěch z takového centrálního řízení hospodářských politik a kdo s tím naopak může nesouhlasit. Blíže představí nejprve Společnou zemědělskou politiku, a pak také Regionální politiku. Přednese základní definice těchto politik. Přiblíží jejich historii a vývoj, popíše situaci uvnitř EU, zmíní nástroje a systémy podpor těchto politik. Bude se zabývat otázkou, proč docházelo k jejich reformám. V neposlední řadě poukáže na aktuální témata a nastíní základní priority budoucnosti obou politik.

1 Členění hospodářských politik EU

Evropská Unie (dále jen EU) je nejdůležitějším politickým a ekonomickým integračním uskupením v Evropě. Oficiálně byla ustanovena Smlouvou o Evropské unii, která vstoupila v platnost 1. listopadu 1993 a která zásadně pozměnila cíle a závazky integrace definované v zakládajících smlouvách z roku 1957. S podpisem smlouvy byl také přijat současný název – z původního Evropského společenství (dále jen ES) se stala Evropská unie.

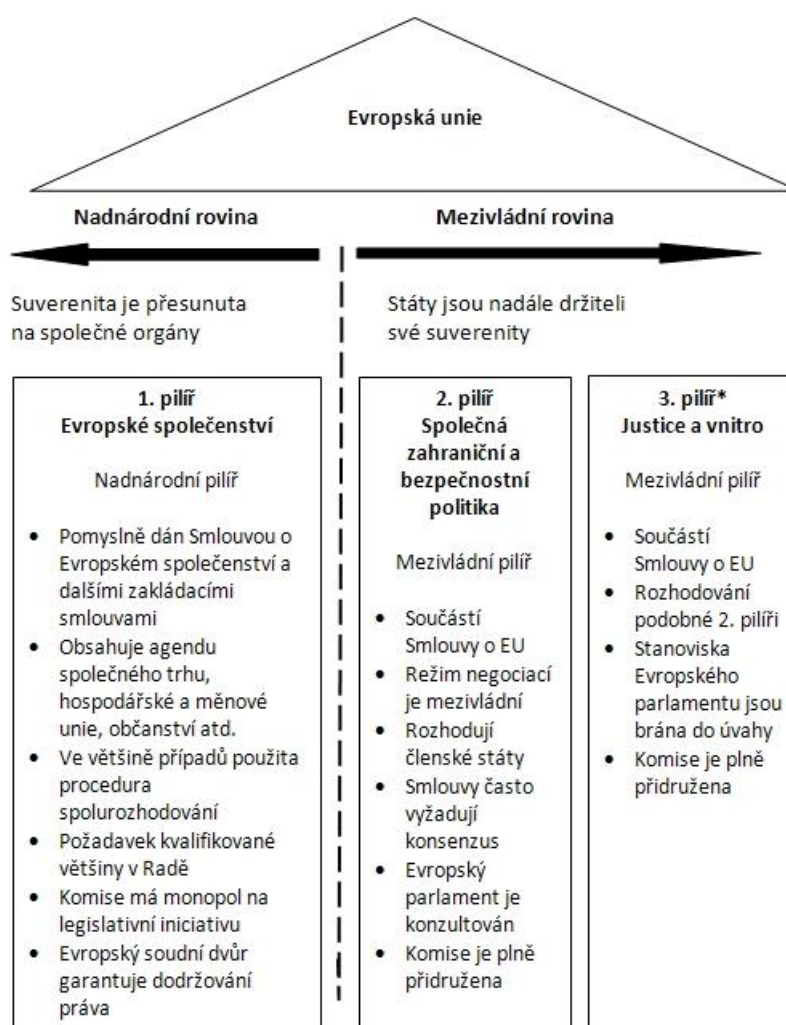
1.1 Vymezení cílů a politik v Maastrichtské smlouvě

Mezi nové základní cíle patří především následující (Smlouva o Evropské unii 1992: článek B):

- „podporovat vyvážený a trvale udržitelný hospodářský a sociální pokrok, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním hospodářské a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie, jež v souladu s ustanoveními této smlouvy v konečném důsledku zahrne i jednotnou měnu,
- potvrzovat svou identitu na mezinárodní scéně, zejména prováděním Společné zahraniční a bezpečnostní politiky včetně budoucího vymezení Společné obranné politiky, která by v určitém okamžiku mohla vést ke Společné obraně,
- upevňovat ochranu práv a zájmů státních příslušníků svých členských států zavedením občanství Unie,
- rozvíjet úzkou spolupráci v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí,
- v plném rozsahu zachovávat *acquis communautaire* (tj. souhrn zákonů a ustanovení EU, pozn. aut.) a rozvíjet je, přičemž se posoudí postupem podle čl. N odst. 2, do jaké míry je potřebné přehodnotit politiky a formy spolupráce zaváděné touto smlouvou s cílem zajistit účinnost mechanismů a orgánů Společenství.“

Pro dosažení těchto cílů byla vytvořena agenda, na jejímž základě byl zkonstruován tzv. Maastrichtský chrám, jenž je tvořen třemi pilíři. Po podpisu Lisabonské smlouvy se však objevují teorie, že původní třípilířová struktura byla nahrazena pouze dvoupilířovou organizací z důvodu přesunu třetího pilíře pod první. Je to proto, že došlo ke změně ve

schvalování nových zákonů náležejících do třetího pilíře. Již nemusí být odsouhlaseny jednomyslně, postačí hlasování kvalifikovanou většinou. Evropský soud má pak dohlížet na dodržování pravidel. Není proto důvod vyčleňovat záležitosti třetího pilíře samostatně (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). My však zůstaneme u původního výkladu tak, jak jej definovala Maastrichtská smlouva. Počítejme tedy se třemi pilíři, z nichž každý znázorňuje a třídí jednotlivé oblasti agendy, Evropská unie tyto pilíře zastřešuje (FIALA, PITROVÁ 2003), viz obr. 1.

Zdroj: www.euroskop.cz

Obr. 1 - Maastrichtský chrám

První z pilířů navazuje na Smlouvu o Evropském společenství, kde byly definovány politiky vedoucí k vytvoření jednotného trhu, a sice zemědělská a rybolovná politika, politika volné hospodářské soutěže, politika vnějších obchodních vztahů, dopravní politika, politika životního prostředí, energetická politika, regionální politika a sociální politika. Nově Maastrichtská smlouva formuluje Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Ta je zahrnuta ve druhém pilíři a řeší aktivity týkající se obrany, bezpečnosti, lidských práv a zahraničních vztahů. Třetí pilíř představuje spolupráci v oblasti justice a vnitra, tedy azylovou a přistěhovaleckou politiku, boj proti mezinárodnímu zločinu, terorismu apod. Jinými slovy řeší důsledky volného pohybu osob na území Unie (FIALA, PITROVÁ 2003).

V rámci druhého a třetího pilíře spolu členské státy komunikují a spolupracují, ovšem nepřenesají své pravomoci na orgány Evropské unie. Nejsou tedy vázány jejími rozhodnutími, každý stát má v těchto oblastech právo veta. Jako příklad nadnárodní spolupráce v rámci druhého pilíře nám může posloužit Schengenská dohoda, pod kterou se podepsalo také několik států mimo Unii (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Naproti tomu politiky v prvním pilíři jsou koordinovány přímo orgány Evropské unie. Výlučné právo předkládat návrhy zákonů a nařízení má Evropská komise, o jejich přijetí či zamítnutí je rozhodnuto při hlasování Rady Evropské unie a Evropského parlamentu, ve kterých má každý členský stát své zástupce. Pokud je ale některý ze států přehlasován, musí se přijatému rozhodnutí přesto podrobit. V mnoha oblastech existuje systém dohledu plnění závazků a v případě jejich nedodržení může být členská země sankciována. Evropský soudní dvůr může dokonce ve specifických případech pozměnit zákony a pravidla členských států či rozhodnutí národních soudů a vynutit si tak dodržování evropských právních předpisů (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). V jiných situacích je vytyčených cílů dosahováno volnějšími přístupy ke koordinaci, jako je například dobrovolné stanovení cílů a pravidel, diskuze nejlepších praktik, vydávání doporučení, morální tlak a podobně (HOBZA 2009).

Jak těsná taková koordinace bude, závisí na povaze dané hospodářské politiky. V Maastrichtské smlouvě jsou vymezeny tzv. **Společné politiky**, tedy takové, které jsou výlučně záležitostmi Unie. Patří mezi ně:

- společná zemědělská politika
- společná obchodní politika
- společná dopravní politika
- společná měnová politika – platí pouze pro členy eurozóny.

Naproti tomu existují tzv. komunitární neboli **koordinované politiky**, u kterých si členské státy určité kompetence ponechaly a na EU přenesly působnost jen částečně. Mezi ně řadíme především:

- regionální politika
- jednotný vnitřní trh
- politika hospodářské soutěže
- politika ochrany životního prostředí
- energetická politika
- politika výzkumu a technologického vývoje
- další

Minimální koordinace ze strany EU je pak uplatňována u **národních politik**, ke kterým patří například následující:

- zdravotnictví
- vzdělávací systémy
- civilní obrana
- kultura
- turismus
- další.

V případě těchto politik sice zůstává rozhodování v rukou národních vlád, přesto se již v minulosti vyskytly jisté pokusy o koordinaci ze strany EU, protože některé oblasti se dotýkají výše zmíněných hlavních cílů Unie. V této souvislosti můžeme například zmínit oblasti zdravotnictví či vzdělávání (KUČEROVÁ 2006).

1.2 Dělbá pravomocí

Způsoby, jakými probíhá v rámci Unie delegace pravomocí, jsou ve světě unikátní. Nikde jinde na světě zatím nedošlo k tomu, aby takové množství národní suverenity bylo přeneseno na nějakou nadnárodní instituci. Přesto Evropská unie nemůže rozhodovat jen dle vlastního uvážení. Existují čtyři způsoby rozdělení kompetencí mezi Evropskou unií a její členy (<http://ec.europa.eu>).

Prvním z nich je situace, kdy veškeré **pravomoci přísluší výhradně Unii** a členské státy mohou vydávat vlastní legislativu pouze se souhlasem Evropské unie. Konečný seznam těchto výlučných pravomocí zatím neexistuje, ale zcela jednoznačně sem spadá například oblast zahraničního obchodu a cel či záležitosti měnové politiky.

Druhou možností je **sdílení kompetencí**, kdy členské státy mohou přijímat vlastní rozhodnutí v případě, že danou záležitost již neupravuje legislativa Evropské unie. Pro některé je přenášení kompetencí na orgány EU přirozeným krokem směřujícím k vytvoření politické unie, členské státy ovšem neprojevují přílišnou důvěru v posilování těchto nadnárodních institucí. Proto se ve sféře sdílených kompetencí, tedy při dělbě pravomocí mezi členské státy a Evropskou unií, přihlíží především **k principu subsidiarity**, který je rovněž zakotven v Maastrichtské smlouvě a měl by zaručit, že „v oblastech, které nespádají do jeho výlučné pravomoci, vyvíjí v souladu se zásadou subsidiarity Společenství činnost jen tehdy a do té míry, pokud sledovaných cílů nemůže být dosaženo uspokojivě na úrovni členských států a proto, z důvodu jejich rozsahu či účinků, jich může být lépe dosaženo na úrovni Společenství.“ (Smlouva o Evropské unii: článek 3b) Zároveň zde existuje druhý princip, a sice **princip proporcionality**, který slibuje, že „činnost Společenství nepřekročí rámec toho, co je nezbytné pro dosažení cílů této Smlouvy.“ (Smlouva o Evropské unii: článek 3b)

I když je princip subsidiarity definován velmi obecně a o jeho správné interpretaci mohou být vedeny diskuze, mělo by jeho dodržováním být zajištěno to, že pokud povaha věci nevyžaduje jinak, bude o ní rozhodováno na nejnížší možné úrovni. Správa či odpovědnost určitých záležitostí bude přenesena na instituce, které jsou občanům Unie nejbližší.

Zároveň tak bude zamezeno nadměrné byrokratizaci či zbytečné unifikaci požadavků. Do oblasti sdílených kompetencí patří například daňová či sociální politika.

V řadě dalších politik má EU pouze **doplňující pravomoci**, hlavní slovo zde mají národní vlády. To se týká např. kultury, zaměstnanosti, vzdělání, vědy a výzkumu, ochrany veřejného zdraví apod.

Do vybraných oblastí **Evropská unie vůbec nezasahuje** a ve svých politikách je neřeší, protože by to bylo neefektivní, náročné a pravděpodobně i zbytečné. Členské země mohou samy rozhodovat o své vnitřní organizaci, systému veřejné správy, výši mezd atd.

1.3 Důvody pro decentralizaci rozhodování

Ve Smlouvě o Evropské unii byl zakotven výše zmíněný princip subsidiarity, z jehož definice lze usoudit, že preferovaným řešením je decentralizovaná alokace kompetencí. Následující podkapitoly uvedou několik obecných zásad, které mohou být užitečné při hodnocení rozdělení pravomocí mezi EU a národní vlády. Je zřejmé, že konkrétní situace jsou vždy složitější a subjektivní soudy jednotlivců nemusí mít vždy shodné závěry.

1.3.1 Rozmanitost preferencí

Nejpádňějším důvodem pro decentralizaci rozhodování je rozmanitost preferencí obyvatel Evropské unie, týká se to zejména poskytování veřejných služeb a alokace veřejných statků (HOBZA 2009). Těžko bychom hledali takový kompromis, který by vyhovoval všem občanům Unie, zvláště poté, co k Evropské unii přistoupily státy z bývalého komunistického bloku. Proto by bylo logické, kdyby i hospodářské politiky byly diferencované tak, aby vyhovovaly přáním a potřebám místní populace. Pokud by ale tato diferenciací probíhala na centrální úrovni, setkáváme se s problémem informačních asymetrií, což znamená, že Unie nemá detailní informace o lokálních preferencích celé své populace. Pokud by chtěla tato data shromáždit a zohlednit je při procesu rozhodování,

bylo by takové počínání neúnosné jak kapacitně, tak nákladově. Svým spoluobčanům a zároveň také voličům bude vždy blíže regionální vláda, která bude mít lepší přehled o jejich požadavcích na veřejné statky a služby, a tím také možnost lépe formulovat a uplatňovat dané politiky.

Kromě existence informačních asymetrií se může vyskytnout ještě problém politické přijatelnosti diferencovaných politik. Každý členský stát se snaží maximalizovat svůj užitek, co se týče rozdělení transferů z rozpočtu Unie. Potom tedy vzniká otázka, zda realizovat to, co je spravedlivé vůči všem, nebo zda bude upřednostněn solidární přístup a prostředky poputují tam, kde to bude ekonomicky efektivní, například do regionů, ve kterých je potřeba zlepšit vybavenost výrobními faktory. Diferenciace politik upřednostňující zvyšování efektivity bude mít zcela jistě vliv na nižší podporu členských zemí v záležitosti přenosu kompetencí na centrální úroveň (HOBZA 2009).

1.3.2 Míra politické zodpovědnosti

Dalším důvodem hovořícím proti centralizaci rozhodování je míra politické zodpovědnosti (HOBZA 2009). Jedná se o to, jakým způsobem mohou voliči kontrolovat rozhodování politiků, prosazovat svou vůli a vyjadřovat námitky, což lze účinněji realizovat na decentralizované úrovni. Při jakýchkoliv volbách je pro voliče rozhodující volební program politických stran, jehož dodržování lze lépe sledovat například u zvoleného starosty, než u člena parlamentu. Politik, který je svým voličům více vzdálen, takovému drobnohledu nepodléhá a má tedy větší možnost realizovat taktiky, jež jsou v souladu spíše s jeho osobními zájmy, než se zájmy občanů. Může se jednat například o podporu politicky silných zájmových skupin prostřednictvím dotací, které jsou placeny z daní obyvatel.

1.3.3 Přetahování se o voliče

Poslední důvod podporující decentralizaci rozhodování o politikách je možnost přetahování se o voliče (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). Jednotlivým zemím i regionům je tak umožněno mezi sebou soupeřit v oblasti efektivního hospodaření a poskytování

veřejných statků a služeb. Voliči si mohou ve svém rozhodování, komu dají svůj hlas, vybírat nejen v rámci daného státu či regionu, ale také mimo něj, protože mají možnost odchodu tam, kde je jejich přáním věnováno více pozornosti. I když k tomu dochází jen zřídka, existence této možnosti vede ke zvyšování kvality vládnutí, protože vlády jsou nuceny k větší disciplíně vzhledem ke skutečnosti, že si navzájem konkurují.

1.3.4 Ekonomické důvody

Hlavními ekonomickými důvody uváděnými ve prospěch decentralizace jsou efektivnost a účinnost. Existují studie, které se zabývají vlivem decentralizace na ekonomický růst a potvrzují závěr, že vyšší stupeň decentralizace znamená vyšší růst HDP, přičemž největší důraz je kladen na stupeň rozhodovací pravomoci. Nižší úroveň státní správy jsou podrobně seznámeny se situací ve svém regionu a dokáží lépe reagovat na požadavky místních firem či obyvatel. Při řešení problémů jsou schopné přijímat různá opatření operativněji. Tyto skutečnosti mají nepochybně pozitivní dopad na jejich ekonomickou výkonnost (LABOUTKOVÁ 2009).

Přístupy „šité na míru“ jsou vhodné pro většinu sociálních politik či rozhodování o dani z příjmu. V těchto oblastech existují značné rozdíly v preferencích jednotlivých států. Výše daní přímo ovlivňuje rozhodování o investicích a úroveň zaměstnanosti. Každý stát má však také svůj soubor opatření zajišťujících sociální ochranu lidí bez práce, která naopak produkční efektivitu a růst zaměstnanosti brzdí. Každá země má možnost najít si svou vlastní rovnováhu. Zkušenosti ukazují, že se tak děje často přijímáním protichůdných opatření (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

1.4 Důvody pro centralizaci rozhodování

V následujících subkapitolách budou popsány ty nejzávažnější důvody uváděné pro podporu centralizace rozhodování. K té se přistupuje zejména v situacích, kdy je přímo ovlivněna konkurenceschopnost jednotlivých průmyslových sektorů (BALDWIN,

WYPLOSZ 2009). Jsou s ní spojeny mechanismy pro dohled a vynutitelnost závazků na straně členských států.

1.4.1 Úspory z rozsahu

Existence rostoucích výnosů z rozsahu je jedním z důvodů, které hovoří pro centralizaci (HOBZA 2009). Jedná se o aktivity, kdy jejich provozováním ve větším měřítku lze dosáhnout významných úspor. Z těchto důvodů byly přeneseny pravomoci na Evropskou unii například v oblasti jednotného trhu a politiky hospodářské soutěže. Předpokládá se, že možnost neomezeného vstupu podniků na větší trhy přispěje ke zvýšení produktivity firem a vzhledem k silnější konkurenci povede k růstu kvality, nižším cenám a vyšší konkurenceschopnosti. Tyto faktory pak povedou ke zvýšení blahobytu všech občanů Evropské unie.

Jako dobrý příklad nám poslouží letecká doprava. Pro mnoho aerolinek v Evropě představovala liberalizace leteckých služeb značné ztráty a byly nuceny snižovat své náklady. Letecké společnosti dnes uzavírají různé aliance za účelem snížení počtu letů, takže na jedné trase již nelétají paralelně letadla všech společností, ale jen jedno pod jménem obou (či více) zapojených stran. Tato strategie nepochybně přináší úspory z rozsahu bez nutnosti snižování počtu firem v odvětví. Významná restrukturalizace se očekává také v odvětví bankovních služeb po zavedení eura. Společná měna vyžaduje pouze jednu centrální banku, na řadu přijdou však i banky komerční. Jejich počet se bude snižovat a již dnes můžeme zaznamenat rychlé tempo procesu fúzí a akvizic (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). Je zřejmé, že v rámci jednotného trhu budou nejúspěšnější jen velké a produktivní firmy.

Aby se však tyto firmy neocitly v pokušení vytvářet kartely, aby místní vlády neměly nutkání poskytovat subvence zmírňující dopady restrukturalizace, platí v Unii přísná pravidla týkající se hospodářské soutěže a praktik oslabujících konkurenční prostředí. Aby platila stejná pravidla pro všechny, je logické, že byla v těchto záležitostech udělena výlučná pravomoc Evropské unii.

1.4.2 Zájmové skupiny

Pokud dojde k přesunutí kompetencí na nadnárodní úroveň, budou na konečné nastavení politik vyvíjet tlak kromě domácích také zahraniční zájmové skupiny. V případě, že jejich zájmy budou shodné s domácími skupinami, bude jejich síla větší. Navíc také mohou realizovat výnosy z rozsahu a díky vzniklým úsporám pak posílit společné aktivity. Na druhou stranu centralizací politik zpravidla dochází ke změně rozhodovacích procesů, zájmové skupiny ztrácí své kontakty a jsou nuceny investovat čas i finance do vytvoření nových, což jejich vliv naopak snižuje (HOBZA 2009).

Nadnárodní uskupení, jakým se stala Evropská Unie, je vůči zájmovým skupinám v silnější pozici, než národní vlády. Pro zájmové skupiny je typická snaha nadřazovat své vlastní zájmy nad zájmy společnosti. Na druhou stranu je jejich role v legislativním procesu nezastupitelná, např. vzhledem k informacím, poznatkům či posudkům, které jsou schopny předkládat. Pro zajištění co nejvyšší transparentnosti rozhodovacích procesů přistoupila Evropská unie k regulaci lobbingu. Existují veřejné rejstříky s informacemi o zástupcích zájmových skupin, o jejich zaměření a praktikách, které k ovlivnění rozhodování orgánů EU používají. Při registraci do těchto rejstříků se zájmové skupiny zároveň zavazují dodržovat etický kodex (<http://ec.europa.eu>). V České republice, stejně jako ve většině členských států EU, právní úprava lobbingu ani regulace lobbistů zatím neexistuje.

1.4.3 Společné veřejné statky

Jako společný veřejný statek můžeme chápat například bezproblémové fungování trhu produktů i trhu kapitálu, což je to žádoucí pro všechny členy Evropské unie a zároveň všichni k němu mohou realizací svých politik přispět (HOBZA 2009). Pokud by jeden stát uplatňoval nepřiměřenou regulaci na domácím trhu, ovlivní tím například investiční toky a těžko by se pak dalo hovořit o alokační efektivnosti v rámci Unie. Proto je potřeba koordinovat ty činnosti, které podobné veřejné statky ovlivňují či přispívají k jejich vytváření.

1.4.4 Externality

Dalším, a pravděpodobně nejvýznamnějším argumentem pro koordinaci politik, je existence externalit. Jsou to situace, kdy rozhodnutí přijatá v jednom státě mají nemalý vliv na státy ostatní. Tyto dopady mohou být jak pozitivní, tak negativní – mohou pomoci i uškodit (HOBZA 2009).

Můžeme si například představit situaci, kdy se jedna země rozhodne realizovat expanzivní fiskální politiku. Na své záměry musí někde sehnat peníze, takže dochází k vyššímu zadlužování státu, což může ovlivnit růst úrokových měr. Pokud je tento stát dostatečně velký, ovlivní vysoké úrokové míry také v ostatních státech používajících stejnou měnu. V důsledku vysokých úrokových sazeb může dojít k omezení investic a ke zpomalení ekonomického růstu (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). Obavy z rozpočtové nekázně členů eurozóny vedly k přijetí takových opatření, které umožňují Unii dozor nad případnými nadměrnými deficity, jež by mohly ohrozit stabilitu společné měny.

Významné externality a přelévací efekty lze pozorovat zejména v oblasti znalostí ekonomiky, které bude věnována následující podkapitola.

1.5 Znalostní ekonomika

O znalostní ekonomice v rámci Evropské unie se začalo nejvíce hovořit na summitu Evropské rady v Lisabonu v roce 2000, kde si Unie stanovila smělý cíl – mít nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomiku světa založenou na vědomostech. Řečeno jinými slovy, Evropská unie se v uplynulých deseti letech snažila předejnat Spojené státy. Dnes můžeme konstatovat, že tento cíl byl značně nadsazený, nicméně Unie své úsilí nevzdává a představila své další záměry v rámci nové strategie Evropa 2020 (<http://ec.europa.eu>).

Pro nastartování a udržení dlouhodobého růstu je znalostní ekonomika zásadní. Tento pojem ovšem zahrnuje hned několik oblastí, jedná se o „*ty ekonomické činnosti, v nichž se*

přidaná hodnota vytváří na základě intenzivní aplikace znalostí (HOBZA 2009:77)“. Kromě vědy a výzkumu se o znalostní ekonomice hovoří také v souvislosti s kvalitou pracovní síly a informačními a komunikačními technologiemi.

1.5.1 Věda a výzkum

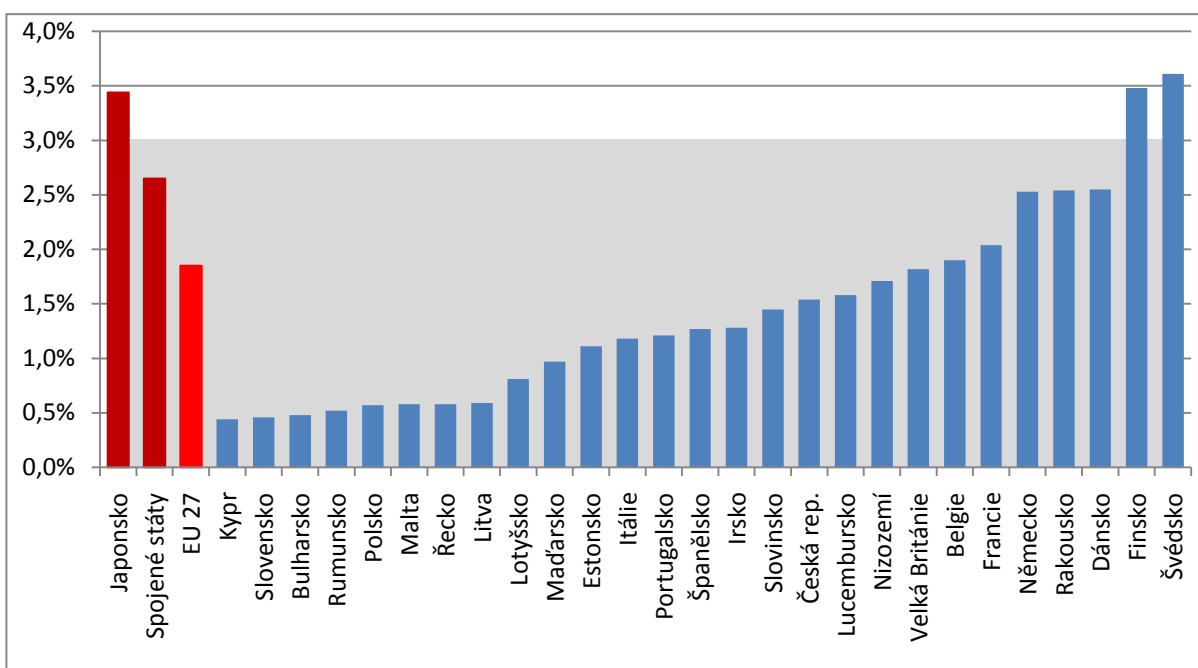
Co se vědy a výzkumu týče, je nesporné, že inovace v soukromém sektoru hrají zásadní roli při dosahování rychlejšího hospodářského růstu. Z pohledu společností jsou však investice do vývoje a výzkumu značně riskantní, protože zpočátku není jasné, zda se požadovanou inovaci vůbec podaří vytvořit a pokud ano, zda bude možné ji zpeněžit. Navíc některé menší firmy, výzkumné instituce či univerzity mohou mít horší přístup ke zdrojům financování svých výzkumných aktivit. Je tedy možné a pravděpodobné, že spousta projektů se z těchto důvodů nikdy neuskuteční. Vzniká zde prostor pro národní vlády, které mohou prostřednictvím realizace hospodářských politik tyto snahy podpořit. Existuje několik možností (HOBZA 2009):

- poskytování dotací za předpokladu, že mezi institucemi existuje konkurence, takže prováděný výzkum bude kvalitní a zdroje budou efektivně využity
- využívání nepřímých nástrojů například v podobě daňových odpočtů nákladů na vývoj a výzkum, samozřejmě opět za předpokladu, že firmy mají zájem na investicích do aktivit s nejvyšší návratností
- zajištění takových tržních podmínek, které budou společnosti k výzkumným aktivitám motivovat, zejména zajištění ochrany duševního vlastnictví
- podpora využívání nových technologií v praxi, například požadovat jejich využívání při plnění veřejných zakázek, může se to týkat zejména zdravotnických či environmentálních technologií

Realizací výzkumných aktivit vznikají externality, které mají v důsledku převážně pozitivní dopady. Jedná se například o možnost imitace, neboli přejímání vyspělejších technologií a využívání znalostí z jiných ekonomik, dále nákup licencí, dovoz výrobků s vysokým znalostním obsahem či možnost využití vyvinutých technologií pro další výzkum. Přímé zahraniční investice zase přispívají k transferu technologií a know-how,

kromě toho možnost kooperace s výzkumnými pracovišti v zahraničí může vést nejen ke sdílení znalostí, ale také k úsporám z rozsahu při realizaci větších projektů. Negativním aspektem může být skutečnost, že vývoj nové technologie poškodí vlastníky „té staré“, protože již nebude dostatečně atraktivní.

V oblasti vědy a výzkumu je nadnárodní koordinace politik na místě, protože zde existuje velký potenciál pro zvýšení společenského blahobytu (HOBZA 2009). Navíc by v zájmu EU mělo být efektivní využívání poskytnutých zdrojů, s čímž také souvisí rozbití ambic některých států o tom, kde budou jaká špičková výzkumná pracoviště, protože pokud se dělá stejná věc na více místech, nelze hovořit o efektivitě. Evropská unie se snaží o podporu investičních aktivit, ve své strategii „Evropa 2020“ si klade za cíl zvýšit investice do vědy a výzkumu na 3 % HDP. Následující graf zachycuje situaci z roku 2007, tedy ještě před světovou hospodářskou recesí, kterou přinesla léta následující.

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (zpracováno ze zveřejněných údajů)

Obr. 2 - Výdaje na vývoj a výzkum v jednotlivých státech EU, v Japonsku a USA jako procento z HDP za rok 2007

Graf zobrazuje investice do vědy a výzkumu v Evropě z roku 2007 a pro porovnání jsou také uvedeny situace v USA a Japonsku. Průměr Evropské Unie, který je vyznačen červeným sloupcem, zatím nedosahuje ani 2 % z HDP a značně pokulhává za

ekonomikami Japonska a USA. Jen některé státy Unie se jim přibližují, zejména severské země – Švédsko, Finsko, Dánsko – a dále Německo a Rakousko. Není divu, že mnozí označují tříprocentní hranici stanovenou novou strategií za velice smělý plán. V grafu je tato hranice znázorněna šedou plochou v pozadí a zatím ji pokořily jen Finsko a Švédsko.

1.5.2 Lidský kapitál

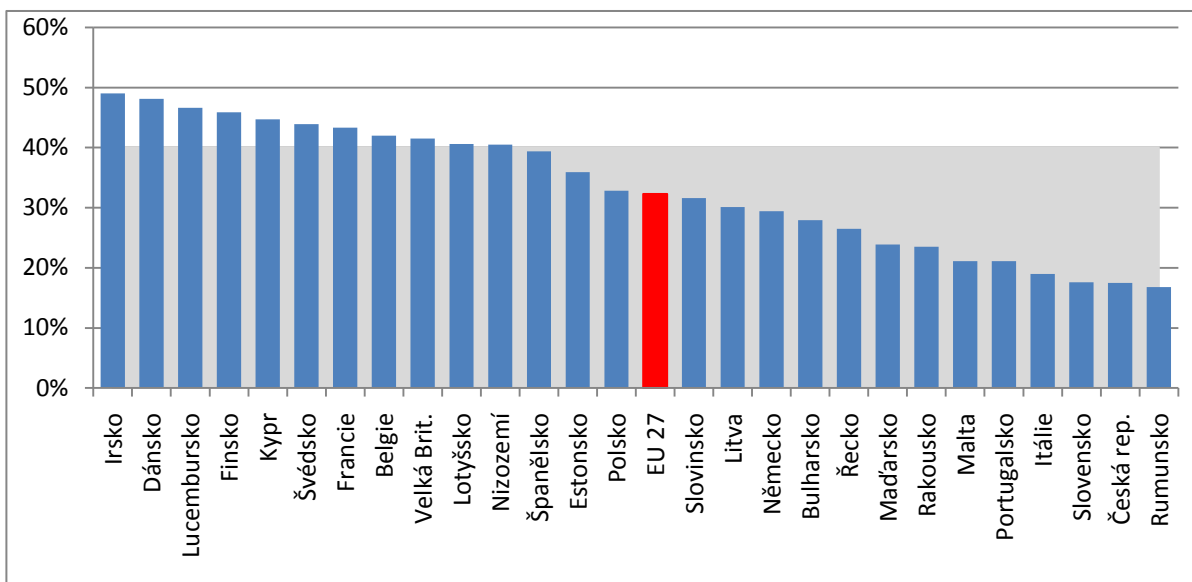
Kvalita pracovní síly a význam lidského kapitálu v poslední době nebývale získává na důležitosti. Lidský kapitál definujeme jako „*soubor znalostí a schopností, které mohou jedinci využít při produkci hmotných statků nebo nových znalostí*“ (HOBZA 2009:88).“ Tento faktor má přímý vliv na úroveň produktivity práce, protože schopnější a vzdělanější zaměstnanci umí lépe používat a obsluhovat modernější technologie nebo dokonce mají nápady na jejich zlepšování. Ačkoliv dosažené vzdělání je důležité, stále častěji se setkáváme s pojmem „celoživotní vzdělávání“, to znamená neustálé zvyšování kvalifikace během profesního života, do čehož je nutné investovat. Také v tomto případě se do jisté míry jedná o investice rizikové, protože není předem známo, jaké nám přinese výnosy a jaké nepředvídatelné faktory ovlivní návratnost investic. Můžeme ale konstatovat, že vyšší vzdělání vede k vyšším mzdám a nižší pravděpodobnosti nezaměstnanosti, zejména v období hospodářského růstu.

A jak je to v případě lidského kapitálu s externalitami? Je zcela jednoznačné, že i v tomto případě existují spíše ty pozitivní, protože z vyššího vzdělání mají prospěch nejen jedinci, ale také celá společnost. Z výše uvedeného je již zřejmé, že vyšší vzdělanost vede k vyšší produktivitě firem, zrychlení technologických procesů či tvorbě inovací, a zároveň vzdělanější společnost lépe dbá o své zdraví. Vyšší vzdělanost také vede ke snížení kriminality. Zároveň se dá předpokládat, že starší generace se o své znalosti a schopnosti podělí s generací mladší, hovoříme tedy o externalitách mezigeneračních.

Protože ale přeshraniční externality nejsou tak významné, jako je tomu u vědy a výzkumu, a navíc mezi zeměmi existuje v tomto případě značná heterogenita, není zde zatím velký prostor pro intenzivnější koordinaci na nadnárodní úrovni. Možná se zvýší v budoucnu

v souvislosti s vyšší mobilitou zaměstnanců v rámci Unie nebo s možností studovat na dálku prostřednictvím stále dokonalejších komunikačních technologií. Politika každé země by však měla dbát zejména o to, aby byla zabezpečena vysoká kvalita vzdělávání, aby všeobecná vzdělanost společnosti nezaostávala za ostatními zeměmi, dále je třeba zajistit potřebné množství technických a vědeckých pracovníků, kteří budou schopni udržet krok s rychlým technologickým rozvojem, s čímž souvisí i podpora celoživotního vzdělávání, aby se předešlo znehodnocování lidského kapitálu způsobeného tímto rozvojem.

Strategie „Evropa 2020“ si klade za cíl, že procento vysokoškolsky vzdělaných obyvatel v každém státě Unie by měl dosáhnout alespoň 40 %. Je na každém státě, jak si definované Společné cíle převede do cílů národních. Následující graf ukazuje, jak na tom jednotlivé země jsou. Hranice stanovených 40 % je znázorněna šedou plochou v pozadí. Tento cíl už vypadá realističtěji, již dnes má 11 států EU splněno, Španělsko se těsně přibližuje. Kolem evropského průměru (červený sloupec) se drží Německo, Litva, Slovinsko a Polsko. Bohužel však musíme konstatovat, že Česká republika se řadí až mezi poslední. Hůře než my je na tom už jen Rumunsko. Velmi podobná situace je také na Slovensku a v Itálii.

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (zpracováno ze zveřejněných údajů)

Obr. 3 - Procento vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva ve věku 30 – 34 let po jednotlivých státech EU za rok 2009

1.5.3 Informační a komunikační technologie

Rozvoj informační a komunikační technologie (ICT) můžeme označit za fenomén, který se od počátku 90. let projevuje plnou silou. Těžko bychom dnes hledali odvětví, kde tyto technologie ještě nejsou k vidění. O jejich vlivu na růst produktivity nelze pochybovat. Negativním aspektem jsou vysoké pořizovací náklady včetně nákladů na proškolení personálu. Oproti USA začala Evropa investovat do ICT se zpožděním (HOBZA 2009). Nicméně díky tomu má v současné době možnost využít „amerických“ zkušeností se zaváděním ICT, což je jednou z nejvýznamnějších pozitivních externalit. Navíc mohou nakupovat novější technologie díky rychlému poklesu jejich cen.

1.6 Shrnutí

Tato kapitola přiblížila, jakým způsobem je nahlíženo na jednotlivé politiky Evropské unie a jaké existují důvody pro jejich centralizaci či decentralizaci. Rozhodnutí o tom, jak bude která politika koordinována, by mělo předcházet důkladné posouzení přínosů a nákladů takového typu koordinace. Jejich vhodně zvolená forma pomáhá nalézat co nejúčinnější řešení aktuálních problémů, případně identifikovat nedostatky, které by mohla přinést budoucnost, pokud by se nepřijala určitá opatření v současné době.

2 Společná zemědělská politika

Mezi nezbytné kroky související se zaváděním Společného trhu patří také ustanovení pravidel pro vytvoření Společné zemědělské politiky (dále jen SZP), kterou se tato práce zabývá proto, že je politikou nejstarší, a také proto, že v průběhu let pohlcovala většinovou část rozpočtu Evropské unie. Žádná jiná aktivita se jí, co se objemu vynaložených finančních prostředků týče, nevyrovnala.

2.1 Historie SZP

Počátky SZP se datují již do let padesátých. V té době žila ještě poměrně velká část obyvatel na zemědělských farmách. Tehdejší generace měla v živé paměti druhou světovou válku, jež trvala dlouhých šest let, a jídlo bylo pouze na přiděl. Existovala proto snaha podpořit tyto zemědělce, aby byla zajištěna jejich konkurenceschopnost vůči dodavatelům ze zahraničí a zároveň se po válečných zkušenostech jevílo jako velmi důležité zajistit si potravinovou soběstačnost (KUČEROVÁ 2006). Jak se SZP v uplynulých desetiletích vyvíjela, přiblíží následující kapitoly.

2.1.1 Počátky SZP

Pojem Společná zemědělská politika se poprvé objevil ve Smlouvě o Evropském hospodářském společenství z 25. března 1957 (dále jen Smlouva o EHS). Patří mezi jednu z aktivit, která spadá do výlučné pravomoci Unie a nevztahuje se na ní ani princip subsidiarity. Smlouva o EHS však neobsahuje přesné kroky vedoucí k vytvoření Společné zemědělské politiky, zmiňuje pouze hlavní zásady, definici zemědělských výrobků a cíle této politiky, a to jsou dle článku 39 následující:

- *„zvýšit produktivitu zemědělství podporou technického pokroku a zajišťováním racionálního rozvoje zemědělské výroby a optimálního využití výrobních činitelů, zejména pracovní síly;*

- *zajistit tak odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva, a to zejména zvýšením individuálních příjmů osob zaměstnaných v zemědělství;*
- *stabilizovat trhy*
- *zajistit plynulé zásobování*
- *zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny.“*

V posledních letech výčet doplnily ještě další cíle, které se týkají například rovnováhy regionů, rozvoje venkova a ochrany životního prostředí.

Další záležitosti měly být – dle článku 43 - projednány na samostatné konferenci členských států konané v červenci 1958 v italském městě Stressa, kde se porovnaly zemědělské politiky jednotlivých zemí a určily se základní směry Společné zemědělské politiky (FIALA, PITROVÁ2003). Hlavním regulačním nástrojem společného trhu se stala cenová politika, která měla být centrálně navrhována Komisí a podléhat schvalování Radou ministrů. Také byly stanoveny následující tři základní principy SZP:

1. jednotata trhu – Společná zemědělská politika patří ke Společnému trhu, který je postaven na čtyřech svobodách
2. preference Společenství – produkce bude přednostně spotřebovávána v rámci Evropského společenství, bude mít přednost před dováženými produkty
3. finanční solidarita – náklady na Společnou zemědělskou politiku budou rozloženy mezi všechny členské země Společenství (KUČEROVÁ 2006).

Motivů k začlenění zemědělské politiky do koncepce společného trhu bylo hned několik. Nejdůležitějším z nich byla potravinová soběstačnost, protože na potravinové výrobě závisí výživa celé společnosti a členské státy Evropského společenství byly v té době závislé na dovozu. I když z hlediska komparativních výhod bylo efektivnější dovážet veškeré obilí z jiných kontinentů, nikdo by si v základních potravinách nedovolil podstoupit takové riziko, jako je závislost na dovozu, a to i za cenu vyšších nákladů. (FIALA, PITROVÁ2003)

Dalším důvodem byla skutečnost, že zemědělská produkce byla a je základní aktivitou obyvatelstva na venkově. Podporou zemědělství se tedy zabránilo hromadnému stěhování z venkova do měst a podařilo se udržet rovnoměrné osídlení.

Neméně důležitá byla ochrana drobných zemědělských výrobců, kteří mohli být vystaveni tlaku ze strany velkoodběratelů, jako jsou například cukrovary či mlékárny. Cenová regulace byla také určitým nástrojem důchodové politiky vůči zemědělcům, protože jejich příjmy jsou závislé na prodejních cenách produkce. Jejich příjmy také zdaleka nedosahovaly příjmů městského obyvatelstva a jejich životní úroveň byla podstatně nižší. Takový ohled na zemědělský sektor brali zástupci členských zemí také proto, že pro jejich politické strany představovali zemědělci významnou voličskou skupinu (FIALA, PITROVÁ 2003). O jak velký podíl obyvatelstva se jednalo tehdy a jak velký podíl to byl o více jak 30 let později, přibližuje následující tabulka.

Tab. 1 - Podíl zaměstnaných v zemědělském sektoru v %

Stát	1959	1992
Německo	17,9	3,3
Francie	26,6	5,8
Itálie	39,8	8,5
Nizozemsko	12,4	4,5

Zdroj: FIALA, PITROVÁ – Evropská unie 2003, s. 396

Za ideální prostředek pro regulaci společného trhu byla považována garantovaná cena, která byla příslibem vyšších příjmů pro zemědělce, čímž také působila na růst zemědělské výroby. Předpokládalo se, že hlavním zdrojem i odbytištěm zemědělské produkce budou členské státy Evropského společenství. Pro průmyslově orientované země, jakou bylo například Německo, to znamenalo zastavit levný dovoz potravin a zahájit nákup dražších, vyrobených v rámci Společenství. Jako kompenzace měla sloužit možnost vývozu jejich průmyslové produkce. Jenže ceny zemědělské produkce v Evropském společenství neustále rostly, čím dál více se vzdalovaly úrovni světových cen a nabízená kompenzace v podobě volného pohybu zboží nebyla zdaleka tak výhodná, jak se původně zdálo a stala se zdrojem konfliktů mezi státy s průmyslovým a agrárním charakterem (FIALA, PITROVÁ 2003). Pro ilustraci je v následující tabulce shrnuto několik zemědělských produktů a porovnání jejich cen v rámci EHS a na světových trzích.

Tab. 2 - Srovnání cenové hladiny vybraných produktů ve světě a v Evropském hospodářském společenství v letech 1967 – 1968 v účetní jednotce

Výrobek	Společná cena EHS na 100 kg	Cena na světovém trhu na 100 kg	Procentní rozdíl cen
Tvrdá pšenice	16,1	8,1	200
Rýže	18,0	15,3	117
Kukuřice	9,0	5,6	160
Bílý cukr	22,3	5,1	438
Hovězí maso	68,0	38,8	175
Vejce	51,5	38,7	132
Máslo	187,4	47,2	397

Zdroj: FIALA, PITROVÁ – Evropská unie 2003, s. 397

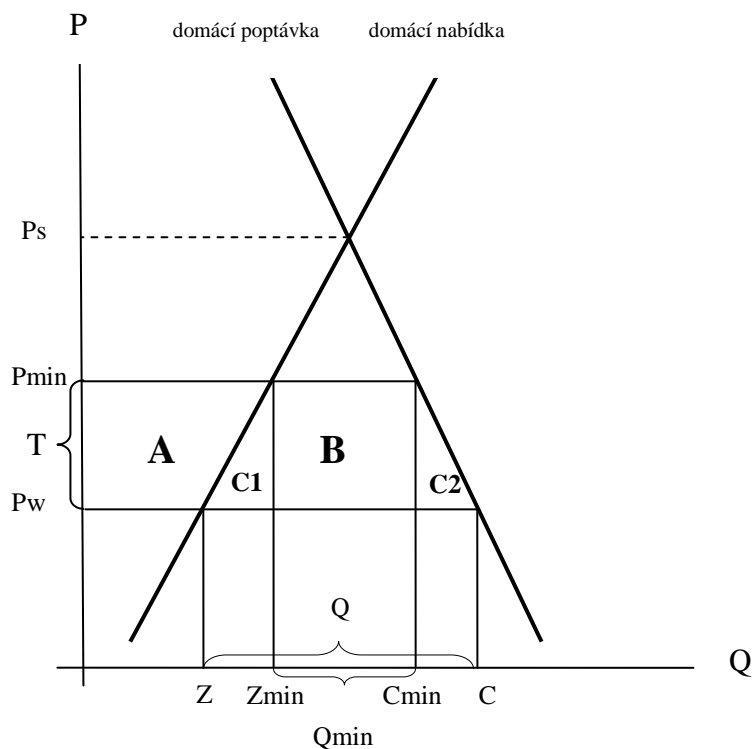
2.1.2 Cenový mechanismus SZP

Následující výklad přiblíží, jak funguje cenový mechanismus. Nejprve Komise stanoví na celý rok tzv. **cílovou cenu**, která vyjadřuje garantovanou částku pro výrobce a vychází z nejnižších výrobních nákladů.

Níže než cílová cena je stanovena tzv. **intervenční cena**. Pokud by ceny klesly na tuto hranici, jsou řídicí orgány zavázány k tomu, aby za tuto intervenční cenu nakoupili neomezené množství daného produktu na jakémkoliv trhu členského státu Společenství s cílem stabilizovat nabídku. Přebytky jsou vyváženy nebo skladovány, samozřejmě se ztrátou, ale s cílem zabezpečit, že žádné tržní ceny v rámci Evropského společenství neklesnou pod stanovenou intervenční cenu. Financování probíhá z Evropského zemědělského záručního a usměrňovacího fondu.

Další skutečnou cenou je **prahová cena**, neboli minimální cena, za kterou může být daná komodita dovážena ze třetích zemí. Stanoví se jako cílová cena ponížená o transportní a manipulační náklady dováženého produktu. Je stanovena vysoko nad světovou cenou. Dovození cla se určují v takové výši, aby se zabránilo stlačování ceny v Evropském

společenství pod cenové minimum, neboli pod cenu intervenční (KUČEROVÁ 2006). Jaký je dopad stanovení tohoto cenového minima, znázorňuje následující obrázek.

Zdroj: BALDWIN, WYPLOSZ – *Ekonomie evropské integrace* 2009, s. 356

Obr. 4 - Dopad cenového minima

P_{min} na svislé ose obrázku znázorňuje cenové minimum neboli intervenční cenu stanovenou Radou ministrů. Nachází se nad úrovní P_w , světové ceny, a zároveň pod úrovní P_s , což je cena znázorňující úroveň soběstačnosti. Z obrázku je patrné, že intervenční cena je stanovena na základě světové ceny a proměnlivé dovozní daně, jejíž velikost je na obrázku znázorněna jako T . Stoupne-li cena na světových trzích, dovozní daň bude nižší a naopak. Na úrovni intervenční ceny je množství domácí nabídky označeno jako Z_{min} a množství domácí poptávky jako C_{min} . Rozdíl těchto dvou hodnot je označen jako Q_{min} , což znázorňuje poptávané množství, které domácí nabídka nedokáže při stanovené intervenční ceně uspokojit a vzniká zde prostor pro importéry. Ten je ale podstatně menší než v případě, kdy by tzv. dovozní daň neexistovala. Na obrázku je označen jako Q . Tato skutečnost samozřejmě nezůstala bez odezvy ze strany zahraničních partnerů a používání zemědělských cel bylo v roce 1995 v EU zakázáno (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Cenové minimum bylo podporováno nejen clem, ale také již zmíněnými dotacemi zemědělské produkce. Velikost produkční podpory za každou prodanou jednotku se na našem obrázku rovná T . Pokud tedy množství vyprodukované domácími zemědělci na úrovni Z_{min} je dotováno sazbou T , pak $Z_{min} \times T$ představuje objem vyplacené podpory zemědělcům z prostředků Evropského společenství. Spotřebitelé při dané ceně nakupují množství C_{min} a díky jejich platbám za produkty tvoří příjmy vlády objem znázorněný velikostí plochy $C_{min} \times T$. Čistý příjem do rozpočtu Společenství je tedy znázorněn plochou B , naproti tomu plocha A znázorňuje celkovou produkční podporu. Plochy C_1 a C_2 měří ztrátu domácí ekonomiky vyplývající z poklesu dovozu.

Všechny označené plochy také znázorňují snížení spotřebitelského přebytku, u ploch A , B a C_1 je to v důsledku vyšších nákladů, které spotřebitelé za potraviny platí, plocha C_2 pak představuje to, co spotřebitelé ztrácí kvůli zavedení cla. Z hlediska výrobce pak nárůst přebytku výrobců v důsledku vyšší ceny a cla znázorňuje plocha A (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

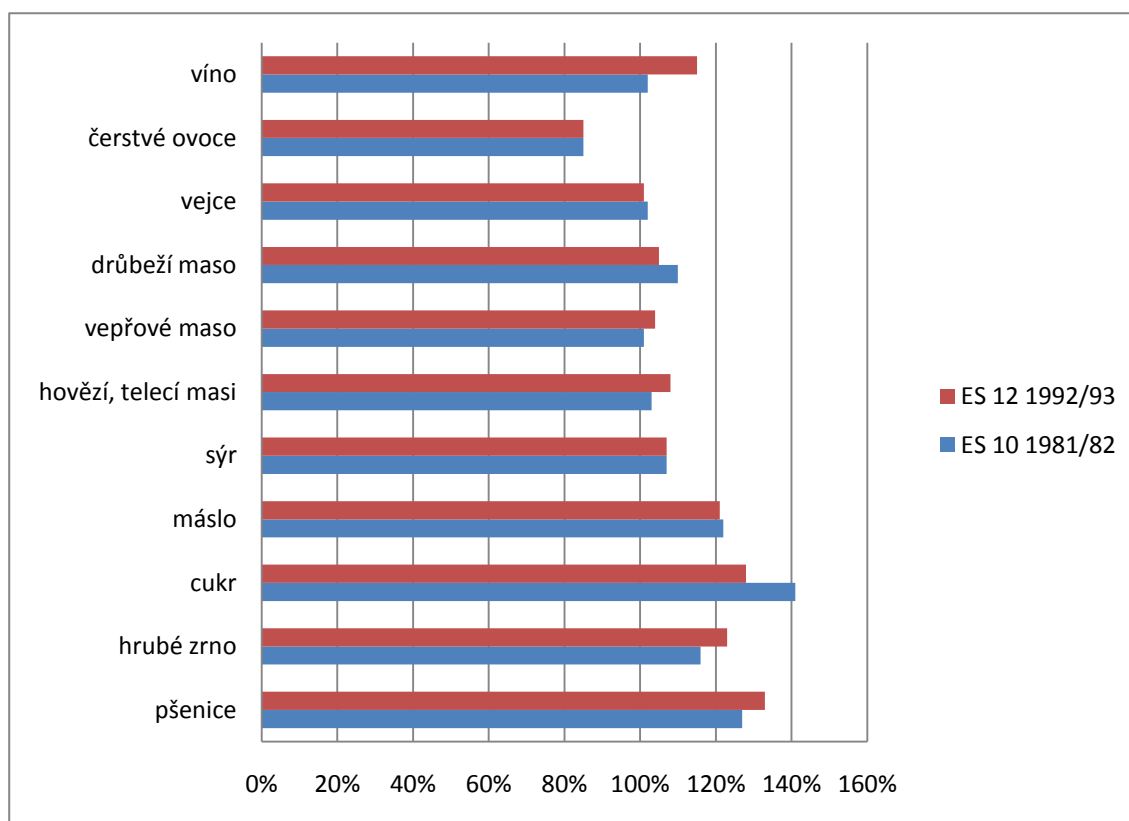
Ekonomický dopad cenového minima se dá shrnout do následujících bodů:

- vyšší cena v rámci Společenství vede k vyšší produkci místních zemědělců
- vedlejším efektem vyšší ceny je ovšem také snížení spotřeby potravin
- snižují se dovozy potravin, Evropské společenství se tedy posouvá k bodu soběstačnosti
- Evropské společenství do svého rozpočtu obdrží finanční prostředky díky clu uvalenému na dovozy

Nicméně příjmy v podobě podpory připadly hlavně větším farmám, protože dotace jsou přímo vázány na objem produkce, přínosy cenového minima tedy upřednostňují bohatší zemědělce. Na druhé straně je cenové minimum hrazeno spotřebiteli, kteří musí vyšší cenu zaplatit. Potraviny jsou životní nutností, a proto výdaje na ně tvoří v rozpočtech chudých rodin velký podíl jejich důchodů. Dá se tedy konstatovat, že cenové minimum má tendenci přerozdělovat kupní sílu od relativně chudých rodin k poměrně bohatším farmářům (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

2.1.3 Vznik přebytků a volání po reformě

Hlavním problémem cenové regulace bylo neustálé navyšování cen. Vysoké hodnoty byly stanoveny již na počátku, nicméně tehdy ještě odpovídaly možnostem Společenství. Začátkem sedmdesátých let však došlo k hospodářské recesi a zvyšovala se nezaměstnanost. V zemích, kde zaměstnanost v zemědělském sektoru byla vysoká, existovala snaha udržet zemědělce na venkově a zajistit jim životní standard. Nicméně poptávka stagnovala, nabídka v důsledku vyšší produkce díky zavádění nových technologií rostla rychleji než spotřeba a Evropské společenství dosáhlo v sedmdesátých letech u mnoha výrobků soběstačnosti, dokonce se začala objevovat nadvýroba (FIALA, PITROVÁ 2003). Zpočátku byla považována za přechodný jev, nicméně z uvedeného grafu je patrné, že opak byl pravdou.

Zdroj: FIALA, PITROVÁ – Evropská unie 2003, s. 403 (upraveno)

Obr. 5 - Potravinová soběstačnost ES v letech 1981/82 a 1992/93

Evropské společenství přestalo být dovozcem potravin a tím také přišlo o příjmy do svého rozpočtu, které plynuly z cel. Aby Společenství prosadilo své cenové minimum, muselo ve

velkém odkupovat zemědělskou produkci. Zpočátku se jevílo jako výhodné přebytečné potraviny uskladňovat a využít později. Jenže vysoké ceny nerespektující poměr nabídky a poptávky, garance odbytu a stálý technologický pokrok přitahovaly do zemědělského sektoru stále více zájemců. Rezervní skladovací kapacity byly brzy naplněny. Například v roce 1985 uchovávalo Evropské společenství v zásobě 18,5 milionů tun obilovin. Toto množství představovalo okolo 70 kg na občana (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Bylo proto třeba hledat další možnosti a jednou z nich byl export neefektivně (ze světového hlediska) vyrobených produktů, což znamenalo další investice. Problémem byl neustále větší rozdíl mezi cenami světového trhu a vysokými cenami v rámci Společenství. Nezbyvalo nic jiného než vyvážet se ztrátou, tedy za cenu nižší, než byly vynaložené náklady. Tato praktika je označována jako dumping, který není dle pravidel Světové obchodní organizace (dále jen WTO) povolen, zvláště když jsou takové praktiky dotovány vládou. Není divu, že se začínaly ozývat země, které byly největšími vývozci potravin. K jejich námitkám se později přihlíželo při sestavování reformy v roce 1992 (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Otázkou zůstává, jak se podařilo dosáhnout dalších cílů ohledně Společné zemědělské politiky stanovených ve Smlouvě o EHS. Jedním z předsevzetí bylo také zajistit odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva. V roce 1990 činil průměrný příjem z hospodářské činnosti na pracovníka v sektoru zemědělství v průměru méně než 40 % příjmu na pracovníka v celé ekonomice ES (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). Zemědělský sektor nebyl ani po tolika letech fungování SZP atraktivní, a to ani navzdory obrovským podporám. Naopak se počet zemědělců a farem neustále snižoval, rodinné hospodaření postupně téměř vymizelo. Z toho je patrné, jak nerovnoměrně byly příspěvky zemědělské politiky rozdělovány. Průměrný farmář v EHS má malou farmu a proto získává na dotacích málo. Většina peněz šla do kapes velkých farmářů.

Negativní dopady byly také zaznamenány v oblasti životního prostředí vzhledem k intenzivnějšímu využívání půdy. Nejlepším způsobem, jak dosáhnout vyšší produkce, bylo používání chemických hnojiv a pesticidů. Ty měly nepříznivý vliv na kvalitu půdy, vody a znečišťování vodních zdrojů.

Jiné snahy o zvyšování zemědělské produktivity vedly ke vzniku velkochovů. Ustájení zvířat bylo nevyhovující, budovy přeplněné, začala být používána antibiotika pro zabránění nemocí a podporu růstu. Co se krmení týče, jako nejznámější případ snahy o produkci co nejvyššího množství masa s co nejnižšími náklady můžeme uvést metodu zpracování zdechlin mrtvých krav na krmivo, které bylo podáváno živému dobytku. Tak se rozšířila nemoc BSE, všeobecně známá jako nemoc šílených krav.

Shrneme-li výše uvedené argumenty, je zřejmé, že pokračování v dosavadních akcích v rámci Společné zemědělské politiky začínalo být neúnosné, a to nejen kvůli finančním nárokům, které začínaly pomalu ohrožovat celé Společenství. Reforma byla nevyhnutelná (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

2.1.4 Mansholtův plán

Vzhledem k tomu, že produkce byla již dostatečně zajištěna, bylo na čase připravit kompletní restrukturalizaci SZP. V roce 1967 byla Komise pověřena zpracováním analýzy o evropském zemědělství, která měla zahrnovat také návrhy na řešení dlouhodobé nadprodukce některých výrobků, např. mléka, cukru a pšenice. Tato zpráva byla předložena v prosinci roku 1968, její název zněl Zemědělství 1980. Obsahovala návrh reformy, který byl všeobecně znám jako Mansholtův plán (FIALA, PITROVÁ 2003). Svůj název získala podle tehdejšího komisaře pro zemědělství Sicca Mansholty. Tento plán předpokládal zastavení růstu společných cen, definoval nástroje zaměřené spíše na individuální podporu zemědělců a mimo jiné také obsahoval podmínky pro odchod zemědělců do penze.

Mansholtovy návrhy se však nesetkaly s valným ohlasem. Protestovaly proti němu zájmové skupiny, které se snažily o udržení vysoké cenové úrovně. Komise nezískala ani podporu Rady, která byla pod tlakem těchto zájmových skupin upřednostňujících krátkodobý zisk před dlouhodobou stabilitou. Pro členské státy by tato reforma znamenala zavedení nepopulárních opatření, na jejichž stranu se také postavila Velká Británie, která

v té době zvažovala vstup do Evropského společenství. Členství by pro ni znamenalo přispívat vysokými částkami do rozpočtu Společenství a zároveň existovala reálná hrozba velkého navýšení cen potravin (FIALA, PITROVÁ 2003).

Rada si uvědomovala potřebu projednat otázky v oblasti zemědělství. V obavě z možnosti britských nároků tak učinila ještě v roce 1972, tedy těsně před prvním rozšířením. Zabývala se tzv. „miniplánem“, neboli zjednodušenou verzí Mansholtova plánu, ovšem ani tak se nevyhnula velkým protestům a demonstracím ze strany zájmových skupin. Sice se nepodařilo zastavit zvyšování finančních podpor do zemědělství, došlo však alespoň k posílení výdajů na přímou podporu a restrukturalizaci. V té době se začaly na světových trzích objevovat ekonomické obtíže, které se nevyhnuly ani Evropě. Proto se v reformách v sedmdesátých letech již nepokračovalo (FIALA, PITROVÁ 2003).

2.1.5 Agromonetární systém „zelené peníze“

Také zemědělská politika byla ovlivněna měnovou nestabilitou následovanou kolapsem systému fixace měn na americký dolar. Nabízelo se řešení v podobě zavedení tzv. „zelených měn“. První takovou měnou byl francouzský frank, který již v roce 1969 devalvoval vůči dolaru o 11 %, což se Francii nelíbilo a obrátila se na Radu s požadavkem navýšení cen zemědělských produktů. Rada zareagovala tak, že prohlásila frank v oblasti zemědělských cen jako nedevalvovaný a „zelené franky“ byly na světě (FIALA, PITROVÁ 2003).

Ovšem po zavedení těchto „zelených měn“ se začalo na trhu zemědělských produktů spekulovat, protože přepočít přes Evropskou účetní jednotku (dále jen ECU) na jinou zelenou měnu a zpět mohl při prodeji výrobků představovat vyšší částku, než jaká by byla získána v domácí zemi. Proto bylo například pro devalvací dotčenou Francii výhodné prodávat svou produkci v Německu. Aby bylo těmto spekulacím zabráněno, byly v roce 1971 zavedeny tzv. měnové kompenzační dávky, které měly podobu cla. Hodnota těchto dávek sloužila k dorovnání rozdílu mezi zelenou měnou a skutečnou hodnotou měny.

Tento systém, původně zamýšlený pouze na dočasnou dobu, se nakonec stal nedílnou součástí SZP. Roku 1999 přestal být uplatňován v zemích, které přijaly euro jako společnou měnu (ŠREIN 2001).

2.1.6 Obnovení debat ohledně reforem

Počátkem osmdesátých let se Evropské společenství pomalu připravovalo na další rozšíření, které se vztahovalo na jižní země. Nejprve přistoupilo Řecko, později Španělsko a Portugalsko. Ve všech těchto státech hrálo zemědělství významnou roli, a pokud Společenství chtělo zajistit stabilitu svého rozpočtu, musela přijmout nějaké řešení. Při summitu ve Fontainebleau, který se konal v červnu 1984, odsouhlasila Rada ministrů nižší intervenční ceny a zároveň zavedla princip spoluzodpovědnosti za nadvýrobu, který spočíval v tom, že při překročení stanovených množství byl farmář povinen zaplatit „penále“. Poprvé se vyskytly kvóty mléka.

V roce 1985 na tento summit navazovala zelená kniha s názvem *Budoucnost zemědělství ve společenství*, která navrhovala další omezení výroby určitých produktů, nicméně se tyto návrhy nepodařilo realizovat a náklady zemědělské politiky se opět začaly nekontrolovatelně navyšovat. Vedl k tomu neustálý růst produkce a pokles cen pšenice ve světě koncem osmdesátých let. Zátěž rozpočtu byla neúnosná a Společenství se dostalo na hranici finančního kolapsu.

Druhá fáze reforem je datována do let 1988 – 1992. Jednalo se především o reformy strukturálních fondů, princip spoluzodpovědnosti se rozšířil na většinu produktů, byly stanoveny limity pro výrobu, při jejichž překročení dojde ke snížení cen. Byly vytvořeny systémy přímých podpor například za nevyužívání určité půdy a schváleny sociální programy upravující například hranici pro odchod do penze. Souhrn těchto opatření byl znám pod názvem Delorsův balík a byl přijat na mimořádném summitu v Bruselu v únoru roku 1988. Výsledek byl pozitivní – poprvé v historii klesly výdaje na Společnou zemědělskou politiku. Ovšem důvod k radosti netrval dlouho. Od roku 1990 se výdaje opět

rychle zvýšily, především díky vyšším dotacím vývozu, které si vyžádal další pokles cen plodin ve světě.

Důvody pro reformu byly ale také vnějšího charakteru. Mezi nejvýznamnější patří spor Evropského společenství se světovými vývozci zemědělských produktů v rámci GATT. V roce 1986 bylo zahájeno tzv. Uruguayské kolo, což byla série jednání, která měla trvat čtyři roky. Hlavním cílem bylo omezit protekcionismus v zemědělských politikách některých zemí, např. USA, Japonska a také ES. USA se tentokrát rozhodlo zemědělskou liberalizaci podpořit, ES zaujímal odmítavý postoj k jakýmkoliv výraznějším změnám. Ocitlo se ovšem pod silným tlakem ze strany vlastních exportérů, kteří chtěli zabránit problémům ve světovém obchodu, neboť většina vývozu Společenství se týkala průmyslového zboží. Na export průmyslových i zemědělských produktů bylo nahlíženo stejně. Evropské společenství tak bylo donuceno zahájit reformy (FIALA, PITROVÁ 2003).

2.1.7 Rok 1992 a McSharryho reformy

Při analýze dosavadního stavu byly konstatovány hlavní slabiny zemědělské politiky. Byl to především neadekvátní systém rozdělování finančních prostředků, protože většina šla do rukou velkých producentů, jak již bylo popsáno výše. Dále zemědělská politika nepříznivě ovlivňovala životní prostředí a stabilitu krajiny.

McSharryho reforma obsahovala kombinaci tří základních nástrojů. Prvním z nich byl návrh na snížení cenového minima téměř na úroveň světových cen a omezení intervenčních nákupů. Produkce měla být zvyšována jen v případě, že se podaří zvýšit odbyt, což se ovšem nepředpokládalo. Dále se počítalo se zavedením kompenzačních plateb, které by uhradili farmářům omezení výroby a snížení plochy obhospodařované půdy. Posledním nástrojem byly podpory podmíněné omezením objemu výroby (ŠREIN 2001). Jak byly jednotlivé nástroje uplatněny na konkrétní produkty, ukazuje tabulka na následující straně.

Tab. 3 - McSharryho reforma SZP

Komodita	Snížení tržních podpor	Kompensace	Regulace výroby
Obilniny	- Postupné snížení intervenčních cen	- Kompensace na hektar včetně úhorů - Výrobci do 22ha jsou osvobozeni od úhorování	- Roční úhorování jako podmínka kompenzací - Minimální úhor se v letech liší
Olejniny	- Zrušena cenová podpora	- Kompensace za hektar sníženy	- Kontrola úhorování
Ovce	- Prémie za bahnice sníženy kvótami.	- Prémie za snížení stavu stáda - Kvóty jsou obchodovatelné	- V případě prodeje kvóty je 15 % převedeno do národní rezervy - Kvóta není převoditelná mimo zvýhodněný region
Hovězí	- Intervenční cena snížena o 15 %. - Objem interv. nákupů limitován na 350 tis. tun	- Zvýšeny prémie na počet zvířat - Zvláštní poplatek při snížení stáda - Kvóta na stav dojnic je obchodovatelná	- Prémie jsou omezeny na počet zvířat, na něž byly prémie placeny v roce 1991 - Prémie na dojnice jsou omezeny výrobními kvótami
Mléko	- Intervenční cena másla snížena o 50 %.	- Kvóty na mléko potvrzují do roku 2000 - Zrušen poplatek za spoluzodpovědnost	- Je možno dále snížit kvóty

Zdroj: ŠREIN – Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie 2001, s. 230

Tyto základní prvky reformy se objevily již v Mansholtově plánu z roku 1968. Nově ale McSharryho reforma obsahuje několik environmentálních akčních plánů, které předpokládají větší šetrnost k životnímu prostředí a zajištění většího blahobytu zvířat. Také zahrnovala program penzionování zemědělců (FIALA, PITROVÁ 2003).

K dohodě v rámci Uruguayského kola došlo o 18 měsíců později. Zde se Evropská unie zavázala akceptovat následující tři liberalizující prvky:

1. Místo pružných cel a množstevních omezení dovozu budou nově používány nekolísavé celní tarify.
2. Bude snížena domácí podpora v podobě peněžitých subvencí (dotace a kompenzace za snížení výroby zde nejsou obsaženy).
3. Dotování vývozu bude postupně snižováno.

Členským státům GATT tak bylo umožněno dovážet více do EU, která ztratila možnost pružně reagovat v případě potřeby ochrany domácího trhu. Důležité však bylo, že dohoda s GATT odpovídala cílům McSharryho reformy (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

2.1.8 SZP v 21. století

Od roku 1992 prošla Společná zemědělská politika ještě dalšími dvěma reformami, o kterých se dá říci, že se navazují na McSharryho. Jedná se o Agendu 2000 a tzv. Fischlerovy reformy z roku 2003. V rámci první reformy šlo o přípravu na očekávané rozšíření EU, reformní úsilí však bylo zmírněno velkými protesty ze strany zejména francouzských farmářů. Druhá zmíněná reforma souvisela s rozhovory WTO nazvanými Rozvojová agenda, o kterých bude zmínka později.

Po roce 2003 začíná být kladen velký důraz na ekologickou produkci, dobré zacházení se zvířaty, větší kvalitu produktů a jejich zdravotní nezávadnost. Dochází k dalšímu snižování cen, které je kompenzováno přímými platbami. Za zásadní změnu se považuje rozdělení SZP na dva samostatné pilíře. Prvním z nich je vlastní zemědělství, kterého se týká většina výše uvedených reformních kroků. Druhým pilířem se stává nový program rozvoje venkova, který má pomoci zemědělcům najít alternativní zdroje příjmů (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). S tím také souvisí vznik dvou různých fondů v rozpočtu EU, které jsou popsány v subkapitole Financování SZP. Reforma byla přijímána v různých členských státech diferencovaně. Pro deset nejstarších členů vstoupila v platnost v roce 2004, dalších pět členských zemí ji přijalo v roce 2005 a pro státy, které se připojili k EU jako poslední, začala platit v roce 2008 (KUČEROVÁ 2006).

Ani jednu reformu nelze považovat za radikální, žádná z nich neovlivnila snížení finanční náročnosti SZP ani nevedla k odstranění ochrannářských praktik. Platnost některých ustanovení byla oddálena až na rok 2014. Cukr, jedno z nejvýznamnějších odvětví, unikl díky silnému vlivu zájmových skupin reformě zcela. Dopady reformy na ostatní důležité sektory byl také značně utlumen díky politickým tlakům, týká se to například vína, rýže, mléka a mléčných produktů, ovoce a zeleniny, bavlny, tabáku a mnohých dalších. Cukr

však reformě příliš dlouho neodolával. Na základě rozhodnutí WTO musela být uskutečněna v roce 2006. V roce 2007 následovala reforma týkající sektoru ovoce a zeleniny, o rok později přišlo na řadu také víno (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

V roce 2004 se Evropská unie dočkala svého největšího rozšíření. Přistoupilo deset nových členských států a o tři roky později dva další – Rumunsko a Bulharsko. Všechny nové země disponují kvalitní zemědělskou půdou, jejíž plocha se tímto rozšířením zvětšila z původních 130 miliónů hektarů o dalších 55 miliónů, počet zemědělců EU se více než zdvojnásobil. Přímá podpora vyplácená novým členským státům bude postupně dosahovat úrovně podpory v původních 15 členských státech, k vyrovnání má dojít v roce 2013. Přesto se předpokládá, že výdaje na SZP nepřekročí v následujících letech podíl 40 % na celkovém rozpočtu EU. Ve schváleném finančním plánu na roky 2007 – 2013 se nepočítá s jakýmkoliv zvyšováním limitů pro tržní opatření v rámci Společné zemědělské politiky a přímé podpory (<http://ec.europa.eu>).

2.2 Financování SZP

Již na konferenci ve Stressa bylo dohodnuto, že na financování SZP se budou podílet všechny členské státy bez ohledu na to, zda jsou či nejsou agrárně orientovány. Tento postup prosazovala především Francie, protože v opačném případě by musela do rozpočtu přispívat velmi výrazně.

Hlavním finančním nástrojem této politiky se stal Evropský zemědělský záruční a usměrňovací fond (dále jen EAGGF – European Agricultural Guarantee and Guidance Fund), který byl založen dne 14. ledna 1962. Představuje nejvýznamnější položku výdajové strany rozpočtu Evropského společenství. Tento fond má ale také svou příjmovou stranu, do které plynou inkasa z variabilních přírážek, daně z cukru a glukózy, eventuelně platby zemědělců za spoluzodpovědnost. Jeho výdajová část se dělí, jak napovídá sám název, na záruční a usměrňovací část (ŠREIN 2001).

Záruční sekce představuje tu část výdajů, které vyplývají z přijatých regulačních pravidel Společné zemědělské politiky. Patří sem například výdaje na nákup za intervenční ceny, náklady na skladování takto nakoupených potravin, odpisy znehodnocených produktů, přímé podpory atd. Představují přes 90 % výdajů fondu.

Usměrňovací sekce je určena pro podporu aktivních strukturálních změn zemědělské výroby. Jedná se o součást strukturálních fondů, ze kterých jsou financovány strukturální cíle definované ve strukturální politice Evropského společenství (ŠREIN 2001). Těm byla věnována zvýšená pozornost až po reformě v devadesátých letech, což znamenalo určitý přesun finančních prostředků ze záruční sekce do jeho usměrňovací části, nicméně procentuelní změna podílu není nikterak výrazná, jak ukazuje následující tabulka.

Tab. 4 - Vývoj nákladů na Společnou zemědělskou politiku v letech 1982 – 1994 (v mil. ECU)

Rok	Celkový rozpočet ES	EAGGF celkem	EAGGF jako procento z rozpočtu ES	Záruční sekce celkem	Záruka jako procento z EAGGF
1982	20 705,8	13 055,6	63	12 405,2	95
1984	27 208,8	19 022,7	70	18 346,5	96
1986	35 174,1	22 910,9	65	22 137,4	97
1988	41 120,9	28 829,8	70	27 687,3	96
1990	44 378,9	28 402,1	64	26 453,5	93
1992	58 857,0	35 185,4	60	32 107,5	91
1994	68 354,6	37 532,4	55	34 786,9	93

Zdroj: FIALA, PITROVÁ – Evropská unie 2003, s. 416

V roce 2005 byly vytvořeny pro oblast zemědělství dva nové fondy. První z nich - Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (dále jen EAFRD – European Agricultural Fund for Rural Development) - nahradil usměrňovací sekci Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu a tu část záruční sekce, která financovala některá opatření pro rozvoj venkova. Druhý z nich, Evropský zemědělský záruční fond (dále jen EAGF – European Agricultural Guarantee Fund), nahradil ve stejnou dobu sekci záruční. Oba začaly fungovat počátkem roku 2007 (<http://ec.europa.eu>).

2.3 Společná rybolovná politika

Společná rybolovná politika byla ustanovena již ve smlouvě o EHS ve článku 38 a spadá pod Společnou zemědělskou politiku. Její principy byly však schváleny až v roce 1970. K jejich vytvoření vedl nejen dlouhodobý tlak rybářů, ale také spory mezi členskými zeměmi ohledně stanovení rybolovných teritorií a snahy o stabilizaci výlovu tak, aby nedošlo k destrukci mořského ekosystému. Byly stanoveny čtyři podmínky:

1. Stanovení jednotného práva všech lodí na vstup do teritoriálních vod všech členských států s výjimkou třímílové oblasti okolo pobřeží,
2. Závazek komise k přidělování strukturální pomoci rybářskému průmyslu,
3. Vytvoření organizace výrobců pro správu trhu s rybími produkty
4. Stanovení referenční ceny pro dovoz většiny rybích produktů.

Úprava této politiky z roku 1983 pak stanovila společnou rybolovnou zónu v rozsahu 200 mil od pobřeží, byly stanoveny limity výlovu pro jednotlivé druhy ryb. Rybářské lodě rovněž od této chvíle potřebují licenci k povolení výlovu (FIALA, PITROVÁ 2003). V tomto roce ES schválilo dvacetiletý plán rybolovné politiky, který měl platit do roku 2002. Přesto se po přistoupení Španělska a Portugalska v roce 1986 a později také Švédska a Finska objevilo několik konfliktů. Jedná o státy kde je rybolov tradičním a významným odvětvím. Šlo především o situace, kdy některý stát nerespektoval výsadní lovná teritoria (KUČEROVÁ 2006).

Společná rybolovná politika byla financována ze zdrojů Finančního nástroje pro podporu rybolovu (dále jen FIG – Financial Instrument for Fisheries Guidance), který byl v roce 2007 nahrazen Evropským rybářským fondem (dále jen EFF – European Fisheries Fund). Ten je součástí strukturálních fondů. V rámci finančního plánu pro roky 2007 – 2013 do něj bylo přiděleno cca 4,3 miliard eur. (<http://ec.europa.eu>).

K reformě Společné rybářské politiky došlo v roce 2002. Tato reforma např. omezila intenzitu rybolovu, zřídila regionální poradní zdroje, došlo k dohodám o rybolovu se třetími zeměmi (www.euroskop.cz). V současné době se připravuje další reforma. Ta si

klade za cíl vyřešit například nadměrnou kapacitu loďstev, nadměrný odlov, usměrňovat řízení rybolovu tak, aby přijaté zásady mohly být v rámci regionů přizpůsobovány, donutit členské státy k důslednějšímu dodržování pravidel a opatření rybářské politiky, vypracovat jednodušší, méně nákladnou politiku atd.

V roce 2009 byla 21. dubna zahájena veřejná diskuze vztahující se k tématům spadajících do této oblasti. Tuto konzultaci iniciovala Evropská komise a trvala do konce roku. Cílem bylo získat co nejvíce názorů týkajících se budoucnosti Společné rybářské politiky a nástrojů, jenž by k dosažení uvedených návrhů měly být použity. Vyjadřovat se mohla široká veřejnost – od rybářů, přes zpracovatele ryb, maloobchody a ekology až po jednotlivé spotřebitele. Názory neregistrovaných uživatelů byly vedeny odděleně od těch zaregistrovaných, kteří poskytli své údaje a zavázali se dodržovat kodex chování.

Koncem roku 2010 byly zveřejněny výsledky těchto konzultací, k tématu svými názory přispělo celkem 382 účastníků. Na základě analýzy všech příspěvků bude připraven návrh právních předpisů reformované politiky, samotná reforma by měla vstoupit v platnost počátkem roku 2013. V současné době také Komise dokončuje rozsáhlé hodnocení dopadu reformy zaměřené zejména na její environmentální, ekonomická a sociální hlediska. (<http://eu.europa.cz>).

2.4 Aktuální problémy SZP

Přes všechny snahy tuto politiku reformovat je Společná zemědělská politika terčem ostré kritiky. A nejedná se vždy jen o její nákladnost. Podmínky pro podnikání v zemědělství jsou díky této politice naprosto odlišné od ostatních odvětví. Neplatí zde běžné tržní mechanismy, finální úroveň cen zemědělských produktů je v EU příliš vysoká a vzhledem k nastolenému protekcionismu je nelze pořídit levněji. Kvůli dotovaným vývozům je značně oslabena konkurenceschopnost ostatních, zejména rozvojových zemí. Na některé uvedené problémy se v následujících subkapitolách podíváme podrobněji.

2.4.1 Nákladnost SZP a skuteční příjemci dotací

Jedním ze základních cílů SZP bylo zajistit odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva. Po desetiletích fungování SZP můžeme zřetelně pozorovat výsledky. Již jsme zmínili, že naprostou většinu dotací získávají velké farmy, protože podpora byla vázána na množství produkce. Po provedených reformách byly podpory nahrazeny přímými platbami, které se nově vztahují na plochu zemědělské půdy, čímž bylo zajištěno, že největší finanční transfery opět putují k finančně zajištěným a konkurenceschopným zemědělcům.

Tyto obecné argumenty byly potvrzeny, když britská, dánská a švédská vláda v roce 2005 zveřejnily seznam jednotlivců a společností, které získaly finanční prostředky SZP. Vyšlo najevo, že mezi příjemce podpor patří několik monarchů, například princ Albert II. z Monaka, který vlastní 1 730 akrů půdy v severní Francii, z čehož mu plyne roční podpora z EU v minimální výši 200 tisíc liber. Další dotovanou „farmářkou“ je britská královna se svou farmou v Norfolku, na kterou získává roční podporu zhruba 155 tisíc liber. Dále dánský ministr zemědělství Cees Veerman obdržel za rok 2003/2004 příjemných 112,5 tisíce liber. Není divu, že v létě 2005 neměl zájem podpořit britského premiéra Tonyho Blaira v připravované reformě. Jeho mluvčí však konstatoval, že mezi ministrovými příjmy ze SZP a jeho odporem vůči Blairově reformě neexistuje souvislost. Jak věrohodně takové tvrzení zní, posoudí každý sám. Nejbohatší muž Spojeného království, vévoda z Westminsteru, obdržel ve stejném období 174 tisíc liber. Vévoda z Marlborough, který žije v paláci, obdržel 198,5 tisíce liber. Manžel tehdejší evropské komisařky pro zemědělství dostává ročně přibližně 33 tisíc liber. Zhruba 120 milionů liber získala britská společnost Tate & Lyle s ročním obrátem přes 3 miliardy liber. Ve Španělsku si 76 % podpory rozdělí 18 % nejbohatších, přitom zde každý rok skončí 37 tisíc rodinných farem svou činností. (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Většina vlád v EU se podobné informace zdráhá zveřejnit. Nicméně pro zajištění transparentnosti bylo Komisí rozhodnuto o povinnosti zveřejňovat seznamy příjemců podpor od roku 2009 pro všechny členy EU. Ovšem netrvalo dlouho a ozvaly se první protiargumenty konstatující, že toto zveřejňování je v rozporu s ochranou osobních údajů.

Na základě verdiktu Soudního dvora EU by v současné době mělo být zveřejňování těchto údajů omezeno, zejména pokud se týkají fyzických osob (<http://ec.europa.eu>).

2.4.2 SZP a rozvojové země

Nedá se upřít, že se Evropské unii podařilo vyrovnat se s nadbytky potravin, podařilo se jí omezit dumping, což mělo pozitivní dopady na ceny na světových trzích. Toto cenové podbízení má velmi negativní vliv především na rozvojové země. Zejména vývozem cukru zvyšovala EU světovou nabídku a poškozovala tím chudé africké země pěstující cukrovou třtinu.

Na základě preferenční obchodní dohody Vše kromě zbraní (z angl. „Everything but Arms“) přiznává Evropská unie 50 nejméně rozvinutým zemím bezcelní a bezkvótový přístup na trhy EU pro všechny výrobky (včetně zemědělských produktů) kromě zbraní a munice. To platí ovšem více méně jen teoreticky, protože produkty, které by těmto chudým zemím zajistili odbyt, byly z této dohody dočasně vyloučeny a celní sazby na ně mají klesat teprve v budoucnosti. Jedná se především o banány, rýži a cukr. Proto je tato dohoda někdy cynicky nazývána „Everything but Farms“ (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

O rozsáhlejší liberalizaci světového obchodu a další zpřístupnění trhů rozvojovým zemím usiluje Světová obchodní organizace v rámci tzv. Katarského kola, které bylo zahájeno v roce 2001 v Dauhá s názvem Rozvojová agenda a mělo být již dávno uzavřeno. Jednání se ovšem značně protahují. Spory vyspělých ekonomik a jejich odlišné požadavky snižují šance k dosažení dohody (BALDWIN, WYPLOSZ 2009). Navíc se v současné době všechny státy potýkají s dopady celosvětové finanční krize a s vysokou nezaměstnaností, není tedy pravděpodobné, že by rozhovory byly ukončeny v dohledné době.

Na vztahu EU k rozvojovým zemím, je pozitivní pouze skutečnost, že EU dováží více zemědělských produktů z rozvojových zemí než USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland a Japonsko dohromady. EU se také zavázala odstranit veškeré vývozní subvence do roku 2013 (<http://ec.europa.eu>).

2.5 Budoucnost SZP

Reforma připravovaná v současné době by měla více reflektovat potřeby Unie a zajistit větší otevřenost světovým trhům. V příštím rozpočtovém období by zemědělská politika měla odčerpávat pouze kolem 30 % z celkového rozpočtu (<http://ec.europa.eu>).

V dubnu roku 2010 zahájila Komise veřejnou diskuzi o budoucnosti Společné zemědělské politiky a vyzvala širokou veřejnost, aby se vyjádřila k následujícím čtyřem hlavním otázkám:

- Proč potřebujeme Společnou zemědělskou politiku?
- Co občané od zemědělství očekávají?
- Proč Společnou zemědělskou politiku reformovat?
- Jaké nástroje pro budoucí Společnou zemědělskou politiku potřebujeme?

Evropská komise získala během dvou měsíců necelých 6 000 příspěvků. Respondentů z České republiky však bylo pouhých 19. Nejvíce se do debaty zapojili Němci, Poláci a Francouzi – společně jim patří přes 2 000 odpovědí. Zapojili se občané, zainteresované subjekty, odborníci a další (<http://ec.europa.eu>).

Dne 18. listopadu 2010 zveřejnila Komise na svých webových stránkách tiskovou zprávu, která obsahuje plán pro perspektivní SZP po roce 2013. Shrnuje, že většina příspěvků k tématu SZP po roce 2013 se shoduje zejména na třech hlavních cílech, a sice:

- efektivní produkce potravin – neboli produkce zdravotně nezávadných potravin v dostatečném množství,
- udržitelné řízení přírodních zdrojů a boj proti změně klimatu,
- zachování územní rovnováhy a rozmanitosti venkovských oblastí.

Co se týče budoucích nástrojů využívaných v zemědělství, bylo zdůrazněno, že je třeba zajistit úpravu přímých plateb, přehodnotit jejich přerozdělování a zlepšit cílení této podpory na aktivní zemědělce tak, aby byla spravedlivější a objektivnější. Tržní opatření, jako jsou například veřejné intervence, by měla být jednodušší a efektivnější. Nově by se

mohl objevit tzv. soubor nástrojů pro řízení rizik, který by zemědělcům měl umožnit lépe se vypořádat s nejistými podmínkami trhu a kolísavostí příjmů.

Současná dvoupilířová struktura zůstane zachována. Řešit se budou zejména výzvy vedoucí k nápravě nejnaléhavějších nedostatků SZP, která by měla být ekologičtější, spravedlivější, efektivnější, účinnější a více orientována na životní prostředí a boj proti změně klimatu. Legislativní návrh reformy bude k dispozici během roku 2011 a nastavená pravidla by měla vstoupit v platnost počátkem roku 2014. Reformované zemědělství by pak mělo být dynamičtější a konkurenceschopnější, čímž by mělo účinněji naplňovat strategii Evropa 2020 (<http://ec.europa.eu>).

2.6 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo představit nejvýznamnější politiku koordinovanou na úrovni EU – Společnou zemědělskou politiku. Byl zde popsán její vývoj a nejvýznamnější reformy, kterými tato politika v průběhu času prošla. Jsou uvedeny důvody, proč k nim muselo dojít a hodnotí se jejich dopad na fungování SZP a rozpočet EU. Dále je zde poukázáno na nástroje využívané touto politikou a na způsob financování SZP. Tato kapitola také popisuje některé důležité problémy, které se v souvislosti se SZP během několika desetiletí její existence objevily a přibližuje, jak byly nebo jsou řešeny. Neopomíná stručně zmínit ani Společnou rybolovnou politiku.

3 Regionální politika

Regionální politika začala být uplatňována v mnoha státech za účelem snížení diferencí a eliminace problémů jednotlivých oblastí dané země bez ohledu na to, zda jejich povaha je ekonomického či neekonomického charakteru. Můžeme hovořit například o geografické odlehlosti těchto regionů, nedostatečné vybavenosti přírodními zdroji, úrovni vzdělanosti místních obyvatel a podobně. Tyto faktory pak vedou k nízké ekonomické výkonnosti, k vysoké nezaměstnanosti a dalším sociálním či hospodářským problémům, které ovlivňují celkové dění státu, ať se to týká hospodářského rozvoje, sociálních nepokojů či politických konfliktů. Výsledkem správného fungování této politiky by tedy měl být ekonomický růst a udržitelný rozvoj, kvalitní životní prostředí a v neposlední řadě také sociální a politická stabilita (WOKOUN 2008).

3.1 Historie regionální politiky EU

Regionální politika Evropské unie patří mezi komunitární politiky, její samotná realizace tedy spočívá na jednotlivých členských státech, ale koordinace a harmonizace činností spadá do působnosti orgánů EU. Unie vyjadřuje své představy o optimálním obsahovém, právním a institucionálním uspořádání této politiky a jednotlivé členské státy se snaží přiblížit se jim. Společné úsilí je zaměřeno především na vyvážený socioekonomický rozvoj regionů, zlepšování životních podmínek, zodpovědné zacházení s přírodními zdroji, ochranu životního prostředí a na umísťování sídelních a průmyslových komplexů. (WOKOUN 2008).

Regionální politika je založena na zásadách solidarity a soudržnosti. Solidarita znamená, že občanům či regionům s nejnižší životní úrovní bude poskytnuta odpovídající pomoc ze společného rozpočtu, takže hospodářsky vyspělejší státy podporují rozvoj těch zemí, které na tom ekonomicky tak dobře nejsou. Soudržnost pak vychází ze zásady, že poskytnutá podpora vedoucí ke snížení disparit bude v konečném důsledku přínosem pro všechny. Měřítkem bohatství je v tomto případě HDP na obyvatele. Tato politika v rámci Evropské

unie zaujímá z hlediska vynaložených finančních prostředků dlouhodobě druhou pozici. Na prvním místě je již dříve popsána Společná zemědělská politika (STEJSKAL 2009).

3.1.1 Důvody vzniku regionální politiky

Snaha o zmírnění ekonomických rozdílů mezi státy EU bylo pouze jedním z impulzů pro ustavení regionální politiky. Zavedení a rozvoj společného trhu s sebou také přináší určité negativní dopady, které působí na chudší státy silněji. Příkladem může být větší konkurence pro domácí firmy. Od realizace regionální politiky se očekává, že tyto následky bude svými programy kompenzovat a že státy, které z liberalizace trhu profitují více, budou přispívat díky redistribuci financí ze společného rozpočtu chudším partnerům.

Má-li zároveň fungovat volný pohyb „čtyř svobod“, je nutné, aby byl hospodářský růst na celém území tohoto trhu zhruba stejný. Investice nepoplují do míst, kde je sice výrazně levnější pracovní síla, ale chybí dostupnost dopravních sítí a snižuje se tak možnost flexibilně reagovat na požadavky zákazníků a plnit své závazky z obchodních vztahů. Vzhledem k jazykové bariéře a nízké vzdělanosti obyvatel v méně rozvinutých oblastech nebude fungovat ani mobilita pracovní síly.

K rozvoji regionální politiky také přispělo rozhodnutí o ustanovení měnové unie. Přijetím společné měny státy ztrácí možnost ovlivňovat hospodářský růst pomocí makroekonomických nástrojů, jako například regulace inflace či státní zadlužování. Ve prospěch zaostalých regionů tedy musí intervenovat Unie. Dojde-li pak díky redistribuci v rámci regionální politiky k hospodářskému růstu a tím ke stabilizaci společného trhu, otevírá se cesta k dalšímu stupni integrace (FIALA, PITROVÁ 2003).

3.1.2 Počátky regionální politiky

Již v zakládacích smlouvách Evropského hospodářského společenství z roku 1957 bychom našli první zmínky o regionální politice. Tato politika je však řešena jen velice okrajově, žádná významná koordinace na nadnárodní úrovni se nekonala, zaprvé proto, že bylo

potřeba řešit důležitější otázky, jako například odstraňování obchodních bariér, a zadruhé proto, že hospodářská situace šesti zakládajících států byla velice podobná a nebylo tedy nutné se jí zabývat. Již na základě těchto smluv však vznikl Evropský sociální fond a Evropský zemědělský záruční a usměrňovací fond. Tyto fondy se později zařadily mezi základní nástroje regionální politiky (FIALA, PITROVÁ 2003).

V průběhu šedesátých let se situace změnila a Evropská komise se problematikou hospodářské a sociální soudržnosti začala zabývat. V roce 1968 vzniká Generální ředitelství Komise evropských společenství odpovědné za regionální politiku. Větší důraz na tuto politiku začal být kladen po přistoupení nových členských států v roce 1973. Bylo to Dánsko, Irsko a Velká Británie. Zejména poslední jmenovaná země se zasazovala o zahájení činnosti v rámci této politiky, protože jako stát s velkými regionálními rozdíly očekávala Velká Británie určitý přínos plynoucí z členství v EHS. V květnu roku 1973 vydala Komise tzv. Thomsonovu zprávu, pojmenovanou po britském komisaři Georgovi Thomsonovi. Upozorňuje na souvislosti mezi projektem společné měny a regionálními rozdíly a podporuje myšlenku tvorby regionálního fondu, jehož příznivcem byla do té doby pouze Itálie. Po jejím boku vystoupily také všechny tři přistupující státy. Vznik tohoto fondu byl odsouhlasen již na summitu Evropské rady na podzim 1972, kterého se již nové státy účastnily, ovšem otázka ohledně objemu jeho finančních prostředků zůstala ještě dlouho nevyřešena. K dohodě členské země dospěly až o dva roky později a fond byl zprovozněn počátkem roku 1975. Jeho oficiální název zní Evropský fond regionálního rozvoje (dále jen ERDF – European Regional Development Fund) a slouží jako základní nástroj regionální politiky. V roce svého vzniku se podílel na celkovém rozpočtu Společenství 4,8 %. Podíl tohoto fondu na celkových výdajích Společenství však rychle rostl, zejména díky nově přistupujícím státům (FIALA, PITROVÁ 2003).

Významným mezníkem v historii regionální politiky se stal rok 1987, kdy byl přijat Jednotný evropský akt, který pozměňuje texty zakládajících smluv, regionální politice je v něm věnován samostatný oddíl a poprvé můžeme narazit na pojem „strukturální fondy“, do kterých v této době spadají EAGGF, ESF, ERDF (FIALA, PITROVÁ 2003).

3.1.3 Reforma z roku 1989

V roce 1986 přistoupilo k Unii Španělsko a Portugalsko - státy, které začaly odčerpávat nemalé částky na regionální rozvoj. EHS v této době také sklízelo kritiku za to, že regionální politika není dostatečně koordinována s ostatními politikami, zejména zemědělskou a sociální. To byly hlavní dva důvody pro další reformu v roce 1989. Předcházelo jí přijetí tzv. Delorsova balíku z roku 1988, jenž mimo jiné upravoval finance EU pro následujících pět let. Jedním z cílů bylo snížit podporu v oblasti zemědělství a přesunout tyto prostředky do strukturálních fondů tak, aby na konci pětiletky tvořily 25 % rozpočtu. V roce 1988 dochází k integraci zemědělské, sociální a regionální politiky do tzv. strukturální politiky (FIALA, PITROVÁ 2003).

Dalším důležitým záměrem bylo zajistit společné působení všech existujících strukturálních fondů. Proto se také poprvé objevuje střednědobé plánování regionálních programů. Jsou vytyčeny základní cíle, ke kterým je následně stanoven maximální objem finančních prostředků, jenž může být na jejich dosažení v daném období čerpán. Protože se tyto cíle během stanoveného pětiletého období osvědčily, zůstaly stejné i pro nadcházející období trvající do roku 1999, po přistoupení Švédska a Finska v roce 1995 k nim byl pouze nově přiřazen ještě šestý cíl. Jejich znění bylo následující:

Cíl 1: Podpora rozvoje a strukturálních změn zaostávajících regionů.

Cíl 2: Konverze regionů nebo jejich částí, které jsou váženě ohroženy hospodářským úpadkem.

Cíl 3: Boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti a pro začlenění mladých lidí a osob vyřazených z trhu práce do pracovního procesu, podpora stejných pracovních příležitostí pro muže a ženy.

Cíl 4: Adaptace pracovních sil na průmyslové změny a změny ve výrobním procesu.

Cíl 5: Podpora rozvoje venkovských oblastí:

- a) urychlením strukturálních změn v zemědělství v rámci reformy společné agrární politiky a podporou modernizace a strukturalizace v rybářství;
- b) umožněním rozvoje a strukturálních změn venkovských oblastí

Cíl 6: Rozvoj a strukturální změny regionů s extrémně nízkou hustotou zalidnění.

Cíle 1, 2, 5b a 6 mají regionální charakter, cíle 3, 4 a 5a se naproti tomu vztahují plošně na celou Evropskou unii. Předpokládalo se, že dosažením těchto cílů bude pro všechny státy možné lépe využít výhod jednotného vnitřního trhu (WOKOUN 2008).

Dochází také k založení zvláštních programů, neboli iniciativ Společenství, které řeší konkrétní obtíže některých regionů. Za jejich realizaci nese zodpovědnost Komise (FIALA, PITROVÁ 2003). Pro přehlednost jsou shrnuty v tabulce 5.

Tab. 5 - Iniciativy Společenství 1994 – 1999

Název	Charakteristika
INTERREG	pomoc některým příhraničním oblastem ve Společenství
LEADER	podpora venkovského rozvoje; oblasti, které mají status cíle 5b
REGIS	pomoc při rozvíjení hlubší integrace vzdálených regionů do Společenství (např. francouzské zámořské departmenty, Madeira, Azory a Kanárské ostrovy)
PECHAR	pomoc oblastem postižených uzavíráním uhelných pánví
KONVER	pomoc oblastem vážně postižených útlumem zbrojního průmyslu
RESIDER	pomoc oblastem postižených uzavíráním podniků v ocelářském průmyslu
RETEX	podpora diverzifikace ekonomických aktivit v oblastech závislých na textilním průmyslu
URBAN	pomoc při řešení vážných sociálně-ekonomických problémů v městských oblastech
SME	pomoc malým a středním podnikům při přizpůsobování se jednotnému evropskému trhu a soutěži na mezinárodních trzích
EMPLOYMENT	podpora rovnosti příležitostí a pomoc při integraci těch, kteří stojí na okraji trhu práce (např. postižené osoby a etnické minority)
ADAPT	pomoc při výcviku a vytváření pracovních míst v oblastech zasažených průmyslovými a technologickými změnami
PESCA	pomoc oblastem závislým na rybářském průmyslu
PEACE	ekonomická a sociální opatření na podporu mírového procesu a usmíření v Severním Irsku a pohraničních oblastech Irské republiky

Zdroj: FIALA, PITROVÁ – Evropská unie 2003, s. 452

V devadesátých letech však zároveň probíhala intenzivní příprava společné měnové unie, což kladlo na všechny členské státy požadavek na plnění konvergenčních kritérií. Díky nim nemohly tzv. kohezní země – Řecko, Portugalsko, Španělsko a Irsko – intervenovat ve prospěch ekonomicky slabších regionů tak, jako dříve. Na tuto skutečnost bylo poukázáno již dříve v Delorově zprávě. V souvislosti s tím se objevuje další požadavek na zřízení nového fondu a tedy i navýšení finančních prostředků pro podporu hospodářské a sociální soudržnosti.

Námitky těchto zemí byly uznány jako oprávněné, a proto je ve smlouvě o Evropské unii z roku 1993 určeno, že bude zřízen Fond solidarity, známý též jako Kohezní fond. Jeho hlavním posláním byla kompenzace v podobě plateb kohezním zemím za souhlas se zřízením měnové unie. Smlouva také obsahuje specifika týkající se příjemců podpory a podmínek čerpání financí z tohoto fondu. Jedním z předpokladů získání dotací bylo dodržování konvergenčních kritérií. Předpokládalo se, že v momentě jejich splnění bude úroveň ekonomik členských států dostatečně vysoká, nebude tedy již potřeba jejich podpora a fond bude zrušen (FIALA, PITROVÁ 2003).

3.1.4 Reformy strukturálních fondů, redukce cílů a iniciativ po roce 2000

Celkové výdaje na regionální a strukturální politiky v průběhu let významně narůstají, v roce 1997 již představují 35 % z celkového rozpočtu (WOKOUN 2008). Po roce 2000 se proto hlavní úsilí zaměřilo na lepší efektivitu využívání finančních prostředků. Mezi základní důvody patří především otázka správného nastavení regionální politiky. HDP v zaostalejších regionech sice roste, zvyšování zaměstnanosti ovšem pokulhává a nerovnosti také nejsou zcela odstraněny. Dále zde existuje rozpor v názorech, zda některé záležitosti nejde řešit na národní úrovni a zda by se regionální politika EU neměla zaměřit pouze na širší rámec řešení regionálních rozdílů, kde je asistence ze strany Komise nezbytná. Posledním z důvodů je očekávání významného rozšíření Unie o deset nových, méně vyspělých členských států, což představuje další nároky na rozpočet fondů (FIALA, PITROVÁ 2003).

Dochází proto k několika zásadním změnám. Finanční prostředky pro stávající a nově přistupující členy jsou striktně odděleny. Základní cíle jsou omezeny na polovinu, z původních šesti jsou nyní definovány pouhé tři, a sice:

Cíl 1: Podpora rozvoje zaostávajících regionů. Jednalo se zejména o regiony s vysokou nezaměstnaností, nedostatečnou infrastrukturou a podobně. Jejich HDP nepřekračuje 75 % průměru EU a dle nomenklatury územních statistických jednotek spadají do kategorie NUTS 2. Na tento cíl bylo v období 2000 – 2006 vynaloženo ze strukturálních fondů 69,7 % z celkových prostředků. Původně byla tato oblast zahrnuta v cílech 1 a 6.

Cíl 2: Podpora oblastí potýkajících se s restrukturalizací. Tento cíl zahrnoval oblasti, které nespadaly pod první cíl, a které se potýkaly s problémy v průmyslových, městských i venkovských regionech. Na dosažení tohoto cíle bylo ze strukturálních fondů použito 11,5 % prostředků. Původně tuto problematiku obsahovaly cíle 2 a 5b.

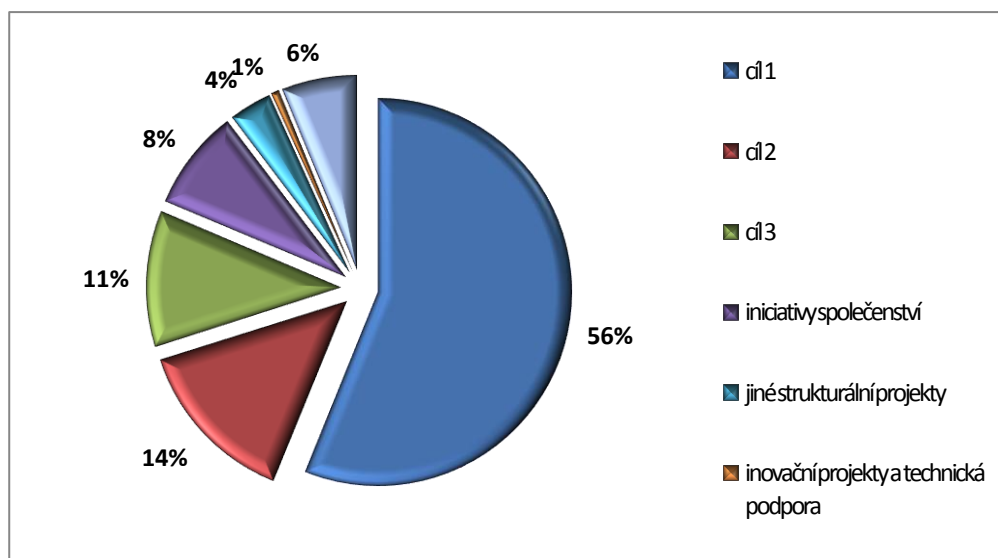
Cíl 3: Podpora politiky zaměstnanosti a vzdělávání. Do této oblasti, která se zaměřuje především na lidské zdroje, směřovalo zbylých 12,3 %. Tento cíl je plošný a má pomoci členským státům modernizovat trh práce a přizpůsobovat systémy vzdělávání, odborné přípravy a zaměstnanosti, podporovat rovné příležitosti (STEJSKAL 2009).

Zároveň došlo na summitu Evropské rady v březnu roku 1999 k rozhodnutí snížit počet iniciativ, na něž byla vyčleněna část finančních prostředků ze strukturálních fondů a za které nesla odpovědnost Komise. Byla zdůrazněna nutnost zaměřit se pouze na nejpotřebnější témata. Z původních třinácti aktivit řešících specifické problémy celé Unie zbyly jen čtyři. Jejich název a obsah byl následující:

- INTERREG – program dělící se na tři základní sekce, a sice dle zaměření na podporu přeshraničí, nadnárodní a meziregionální spolupráci. Projekty v tomto programu byly financovány z Evropského fondu regionálního rozvoje až do výše 50 % celkových nákladů, v oblastech spadajících do cíle 1 mohl tento příspěvek činit až 75 % nákladů.
- URBAN – tato iniciativa měla podpořit hospodářskou a sociální regeneraci měst a příměstských oblastí procházejících krizovým obdobím. Byla také financována

z Evropského fondu regionálního rozvoje, nárok na vyplacení příspěvku vznikl v případě, že daná oblast, bez ohledu na to, zda spadala do cíle 1 či 2, musela splňovat alespoň tři definované podmínky. Mezi ně patřila například vysoká míra nezaměstnanosti, nízká úroveň ekonomické aktivity, vysoká úroveň chudoby, vysoký podíl imigrantů, etnických menšin nebo uprchlíků, vysoká úroveň kriminality a zločinnosti atd. Každý projekt navíc musel obsahovat opatření zajišťující výměnu informací a zkušeností nabytých při regeneraci úpadkových oblastí.

- LEADER - program, který se zaměřoval na rozvoj venkova, a který byl financován z Evropského zemědělského záručního a podpůrného fondu. O podporu mohly žádat téměř všechny venkovské oblasti, jimž měla pomoci realizovat nové, vysoce kvalifikované a náročné strategie nezbytné pro udržitelný rozvoj, zaměřené např. na využití přírodního a kulturního bohatství či posílení hospodářského prostředí s důrazem na tvorbu nových pracovních míst.
- EQUAL – program určený pro podporu nadnárodní spolupráce zaměřené na boj proti všem formám diskriminace a nerovnosti na trhu práce, např. boj proti rasismu na pracovišti, podpora pokračování v odborném vzdělávání, podpora podnikání, podpora rovných příležitostí pro muže a ženy. Tato čtvrtá iniciativa byla financována z Evropského sociálního fondu (WOKOUN 2008).

Zdroj: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Obr. 6 - Výdaje na strukturální operace v roce 2000

Graf na obrázku 6 zachycuje rozložení finančních prostředků na strukturální operace v roce 2000 podle jednotlivých aktivit. Jejich celková suma dosahovala výše 27 590,8 miliónů EUR, což představuje podíl o velikosti 33 % z celkových výdajů Evropské unie v daném roce. Více než polovina objemu těchto prostředků byla vynaložena na dosažení prvního cíle, šlo bezmála o 15,5 miliardy EUR.

3.1.5 Změny v plánovacím období 2007 – 2013

Ve snaze zlepšit účinnost této politiky a také s ohledem na další rozšíření Evropské unie prochází politika soudržnosti i nadále velkými změnami. Disparity se s každým dalším rozšířením prohlubují a určité státy či regiony je nutné významně finančně podpořit pro zvýšení jejich konkurenceschopnosti. Pro plánovací období 2007 – 2013 byly stanoveny také tři základní cíle, a sice „Konvergence“, „Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost“ a „Evropská územní spolupráce“ (WOKOUN 2008).

Cíl „Konvergence“ má podpořit a urychlit růst v nejméně rozvinutých oblastech Unie, jejichž HDP nepřekračuje 75 % průměru EU. Po rozšířeních v letech 2004 a 2007 však regiony, které v původním složení patnácti států Evropské unie patřily mezi zaostalejší, nyní vedle nových členů, např. Rumunska a Bulharska, působí mnohem vyspěleji, přestože se jejich objektivní podmínky nezměnily. Jejich HDP se dostává na jinou úroveň vzhledem k faktu, že nyní se průměr počítá ze všech 27 členských států. Hovoříme o tzv. statistickém efektu rozšíření. Tyto regiony dostaly přechodnou podporu do roku 2013 pro dokončení konvergenčního programu.

Projekty tohoto cíle jsou financovány ze tří fondů. Prvním z nich je Evropský fond pro regionální rozvoj, ze kterého se přispívá zejména na modernizaci ekonomických struktur, dopravní či telekomunikační infrastruktury, energetické sítě, zásobování vodou, ochranu životního prostředí nebo revitalizace zničených průmyslových oblastí atd. Druhým fondem je Evropský sociální fond a podpora z něj je zaměřena především na zlepšení trhu práce, vzdělávacích systémů, investic do lidského kapitálu apod. Posledním je Kohezní fond, ze

kterého mohou čerpat dotace státy, jejichž HNP nedosahuje 90 % průměru EU a příspěvky z něj putují především do oblasti rozvoje dopravních sítí.

Druhý cíl řeší „Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost“. Jedná se o pomoc v situacích, kdy se členské země budou muset přizpůsobit globálním změnám jak v oblasti obchodu, tak v sociální sféře, zejména problémům vyplývajících ze stárnutí populace, růstu imigrace a podobně.

Podpora regionálních změn je financována z Evropského fondu regionálního rozvoje a mají na ní nárok regiony, které nemohou čerpat z programů konvergence ani nedostávají přechodnou podporu a také regiony, které v předchozím plánovacím období splňovaly kritéria cíle 1. Druhá část dotací je získávána z Evropského sociálního fondu a zaměřuje se na pomoc lidem připravit se na změny a přizpůsobit se jim.

Třetí a poslední cíl se týká „Evropské územní spolupráce“ a jeho smyslem je podpora přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce a zdrojem financování těchto aktivit je Evropský fond pro regionální rozvoj (WOKOUN 2008).

Co se finančních nástrojů týká, novinkou je nejen snížení jejich počtu, ale také skutečnost, že v novém období se Fond soudržnosti stává součástí strukturálních fondů (STEJSKAL 2009). Nástroje regionální politiky mají členským státům v tomto období pomoci lépe řídit fondy a využívat kombinace různých forem financování. Jedná se o úzkou spolupráci mezi Evropskou komisí, Evropskou investiční bankou a ostatními finančními institucemi. Program JASPERS je určen evropským regionům, JEREMIE pro mikropodniky až střední podniky a JESSICA podporuje investice do městských oblastí (www.strukturalni-fondy.cz).

Tabulka 6 přehledně shrnuje výše definované cíle a poukazuje na rozdíly v cílech i používaných nástrojích v současném a předchozím plánovacím období.

Tab. 6 - Srovnání cílů a nástrojů politiky soudržnosti v minulém a současném prog. období

2000 – 2006		2007 - 2013	
Cíle	Finanční nástroje	Cíle	Finanční nástroje
Fond soudržnosti	Fond soudržnosti	Cíl 1 - Konvergence	Fond soudržnosti, ERDF, ESF
Cíl 1	ERDF, ESF, orientační sekce EAGGF, FIGF		
Cíl 2	ERDF, ESF		
Cíl 3	ESF	Cíl 2 - Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost	ERDF, ESF
INTERREG	ERDF	Cíl 3 - Evropská územní spolupráce	ERDF
URBAN	ERDF		
EQUAL	ESF		
LEADER+	orientační sekce EAGGF		
Rozvoj venkova a restrukturalizace rybolovu mimo rámec Cíle 1	záruční sekce EAGGF, FIGF	Tato oblast byla zařazena pod Společnou zemědělskou politiku	
9 CÍLŮ	6 FIN. NÁSTROJŮ	3 CÍLE	3 FIN. NÁSTROJE

Zdroj: STEJSKAL – Regionální politika a její nástroje 2009, s. 47

3.2 Principy regionální politiky

Při financování projektů regionální politiky se vychází z několika základních principů. Jsou to následující:

- princip koncentrace – myšleno koncentrace úsilí. Všechny prostředky strukturálních fondů účelně zaměřeny na realizaci předem stanovených cílů do regionů s největšími problémy tak, aby bylo dosaženo co největšího užitku. Předchází se tak rozměňování financí na drobné a ne tak významné akce.
- princip partnerství – představuje úzkou spolupráci mezi Komisí a institucemi či orgány na všech úrovních, které o alokaci finančních prostředků rozhodují. Za tímto účelem byl založen poradní orgán nazvaný Výbor regionů, který má reprezentovat jednotlivé územně-správní celky, podílet se na formulaci úkolů

regionální politiky, vytvářet vazby mezi regiony a ovlivňovat rozdělování finanční pomoci.

- princip programování – je založen na víceletém plánování aktivit a stanovení časového rámce pro alokaci prostředků ze strukturálních fondů, což Komisi umožňuje sledovat cíle v dlouhodobějším horizontu a v rozsahu celé Unie. Důraz je kladen především na kontinuitu a komplexní přístup, nikoliv na jednorázové projekty. Vlády členských zemí jsou zodpovědné za sestavení víceoborových programů, které jsou schvalovány a následně realizovány prostřednictvím konkrétních projektů.
- princip adicionality – zdůrazňuje, že výdaje členských států na regionální politiku se nesmějí snižovat. Příspěvky ze strany EU nenahrazují rozpočtové výdaje svých členů, mají pouze doplňkový charakter. Jedná se tedy o spolufinancování, v každém projektu musí určený podíl zdrojů tvořit prostředky příjemce pomoci.
- princip monitorování a vyhodnocování – hlavním důvodem je samozřejmě sledování efektivnosti vynaložených prostředků. Nejprve se hodnotí dopady projektu před jeho schválením, během realizace se pak průběžně kontroluje věcné i finanční plnění schváleného projektu a nakonec také jeho skutečné přínosy.
- princip solidarity – pomocí přerozdělování členských příspěvků do společného rozpočtu financují vyspělejší státy rozvoj ekonomicky méně vyspělejší sousedy.
- princip subsidiarity - tento princip je zakotven v Maastrichtské smlouvě a jedná se to, aby pokud je to možné, byly jednotlivé cíle realizovány na co nejnižší možné úrovni (WOKOUN 2008).

3.3 Metodika NUTS

Speciální metodika NUTS (z francouzského La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) byla původně zavedena Statistickým úřadem Evropských společenství pro účely statistického srovnávání a ekonomických analýz. Později byla stanovena Nařízením Evropského parlamentu a Rady č. 1059/2003 za účelem stanovení jednotné klasifikace jednotlivých regionů, podle které jsou posuzovány a zařazovány pod konkrétní cíle regionální a strukturální politiky (WOKOUN 2008).

Tato klasifikace je hierarchická, obsahuje tři základní úrovně, které představují velikostní skupiny charakterizované počtem obyvatel a rozlohou. Pro každou skupinu platí stanovené minimální a maximální hodnoty počtu obyvatel, které jsou uvedeny v následující tabulce:

Tab. 7 - Hodnoty počtu obyvatel pro tři základní úrovně NUTS regionů

Úroveň	Minimum	Maximum
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

Zdroj: WOKOUN – Regionální rozvoj 2008, s. 336

Regiony úrovně NUTS 1 jsou největší územní jednotkou, představují velké oblasti, makroregiony daného státu. Jsou dále členěny na menší územní jednotky NUTS 2 a ty pak ještě na územní jednotky NUTS 3, které svou velikostí mohou odpovídat jednotlivým okresům, případně krajům. Další úrovně, NUTS 4 a NUTS 5, nejsou legislativně vymezeny a je na rozhodnutí každého členského státu, zda bude chtít své území dále hierarchicky členit a využije také těchto skupin pro podrobnější dělení.

Každou územní jednotku tedy lze vyjádřit v několika úrovních NUTS. Rozhodující význam z pohledu příjmu dotací ze strukturálních fondů mají především regiony na úrovni NUTS 2, které mohou čerpat podporu z Cíle 1 – Konvergence. Do roku 2006 měly vazbu na strukturální fondy kromě NUTS 2 také územní jednotky NUTS 3, které mohly získat příspěvky v projektech zařazených do cílů 1, 2 a 5b (cíle platné do roku 1999), respektive cílů 1 a 2 po reformě v období 2000 – 2006, kdy cíl 2 zahrnul i původní cíl 5b (WOKOUN 2008).

3.4 Nástroje financování regionální politiky

Do roku 2006 existovaly celkem čtyři fondy pro financování cílů regionální politiky. Jednalo se o Evropský fond regionálního rozvoje, Evropský sociální fond, podpůrná sekce Evropského zemědělského záručního a usměrňovacího fondu a Finanční nástroj pro

podporu rybolovu. Kromě těchto čtyř fondů do nástrojů regionální politiky patří ještě Kohezní fond.

Od 1. ledna 2007, kdy odstartovalo další sedmileté programovací období, došlo k několika změnám. Počet fondů byl snížen z původních čtyř na dva s tím, že Evropský zemědělský záruční a usměrňovací fond a Finanční nástroj na podporu rybolovu se po transformaci staly nástroji Společné zemědělské politiky. Zároveň přestaly být z fondu soudržnosti, neboli Kohezního fondu, podporovány individuální projekty a příspěvky začaly směřovat na podporu programových aktivit plánovaných národními vládami.

Evropský fond regionálního rozvoje byl založen roku 1975 a objemem prostředků jde o největší ze strukturálních fondů. Jeho základním posláním je snižování rozdílů v životní úrovni obyvatel Evropské unie, odstraňování nerovností mezi jednotlivými regiony Unie a podpora trvale udržitelného rozvoje. Zaměřuje se především na projekty investičního charakteru, prostředky z něj jsou využívány zejména na dosahování definovaných cílů 1 a 2. Z hlavních oblastí podpory tohoto fondu můžeme uvést například investice vedoucí k vytvoření či udržení pracovních míst, investice do infrastruktury, podpora rozvoje a aktivit malých a středních podniků, odstraňování ekologických zátěží, rekonstrukce kulturních památek, využívání obnovitelných zdrojů energie a jiné (WOKOUN 2008).

Evropský sociální fond je nejstarším nástrojem regionální politiky, a co se objemu finančních prostředků týče, patří mu mezi strukturálními fondy druhé místo. Podpora z něj je poskytována spíše na neinvestiční projekty, které souvisí s modernizací pracovní síly a podpory podnikatelské aktivity. Podporuje především stabilizaci zaměstnanosti, rovné příležitosti na trhu práce, integraci nezaměstnaných, posílení systému vzdělávání a získávání další kvalifikace, posílení lidského potenciálu ve vědě a výzkumu apod (STEJSKAL 2009).

Fond soudržnosti, často také označován jako Kohezní fond, byl založen v roce 1993 Maastrichtskou smlouvou, která stanoví, že prostředky z něj mohou čerpat členské státy (nikoliv regiony), jejichž hrubý národní produkt na obyvatele je nižší než 90 % průměru

Evropské unie. Předpokladem ovšem je, že tyto země usilují o naplnění tzv. konvergenčních kritérií, což je podmínkou k členství v měnové unii a která jsou rovněž definována Maastrichtskou smlouvou. Financuje dva druhy projektů. Prvním z nich je problematika ochrany životního prostředí a druhým je sféra dopravní infrastruktury větších rozsahů, např. dálnice a silnice první třídy, železnice, vodní doprava atd. (WOKOUN 2008).

Evropská investiční banka (dále jen EIB) je nezávislou institucí, která byla založena Římskou smlouvou v roce 1958 a má na rozdíl od výše jmenovaných fondů vlastní právní subjektivitu. Je vlastněna členskými státy Unie, díky tomu má velmi vysoký rating na finančních trzích a to jí umožňuje získávat kapitál velmi výhodně. Země EU jsou tedy jejími akcionáři, upisují jí kapitál podle své hospodářské významnosti v Unii.

Evropská investiční banka nevyužívá prostředky ze společného rozpočtu, svou činnost samofinancuje prostřednictvím operací na peněžním trhu. Neposkytuje dotace, zaměřuje se na poskytování záruk a úvěrů, které však nepřesahují 50 % celkových nákladů na projekt splňující tato kritéria:

- přispívá k dosahování cílů EU
- je ekonomicky, finančně i technicky smysluplný a šetrný k životnímu prostředí
- měl by přitahovat další zdroje financování.

Finance půjčuje do veřejného i soukromého sektoru, zejména v oblastech soudržnosti a konvergence regionů Evropské unie, podpory malého a středního podnikání, životního prostředí, vývoje, výzkumu a inovací, dopravy, energetiky atd. K tomu využívá také Evropský investiční fond, který byl založen v roce 1994 a z něj jsou prostřednictvím dalších finančních institucí poskytovány rizikové investice či záruky za závazky malým a středním podnikům. Úzce spolupracuje s ostatními orgány Unie. Její činnost je řízena těmito statutárními orgány:

- Rada guvernérů – je tvořena ministry (zpravidla ministry financí) členských států, přijímá rozhodování o základním kapitálu, schvaluje účetní výkazy EIB, určuje úvěrovou politiku a schvaluje financování projektů v zemích, které nejsou členy EU, ale s nimiž má EU uzavřenou dohodu o spolupráci.

- Správní rada – má 28 členů, z každého členského státu po jednom a jeden jmenován Komisí. Jejím úkolem je schvalování výpůjčních operací a dohled na řízení EIB.
- Řídící výbor – je výkonným orgánem banky, který řídí její každodenní činnost.
- Výbor pro audit – kontroluje operace a účetnictví EIB. Je nezávislý, zodpovídá se správní radě (<http://ec.europa.cz>).

Nejvýznamnější aktuální témata regionální politiky, která mají přímý vliv na regionální rozvoj, a proto jsou finančně podporovány Evropskou unií, rozebere následující podkapitola.

3.5 Aktuální témata regionální politiky

Regionální rozvoj je v současné době významným mezinárodním tématem, zájem o tuto problematiku neustále roste. Znalost teorií regionálního rozvoje je nezbytná pro stanovení správné koncepce regionální politiky či regionální rozvojové strategie. Tyto teorie neustále prochází určitým vývojem. Jejich smyslem je porozumění vývojovým tendencím, pochopení role hlavních subjektů, vazeb mezi nimi apod. Každý region se musí vyrovnávat s rychlými ekonomickými i sociálními změnami probíhajícími v celosvětovém měřítku (WOKOUN 2008). Následující subkapitoly se věnují základním tématům, které s sebou tyto změny přinášejí.

3.5.1 Klastry

V dnešní době je veškeré zboží, informace či kapitál snadno dostupné, často k jejich získání postačí kliknout myší. Téměř vše lze efektivně získat na dálku. Nabízí se proto otázka, zda při takové otevřenosti globálních trhů, rychlosti dopravy a komunikace vůbec hraje nějakou roli region nebo místo, kde firmy podnikají. Na druhou stranu směle označujeme Hollywood za hlavní město zábavy, Wall Street považujeme za americké finanční centrum. Z druhého konce světa můžeme uvést například Sialkot, středně velké město v Pakistánu, ve kterém se vyrábí asi 70 % světové produkce ručně šitých míčků na

soccer. Francouzské sklárny Bresle Valley produkují přibližně 75 % světové produkce parfémových lahviček (*Průvodce klastrem*).

Jak je možné, že si některé malé regiony dokázaly vytvořit takové prvenství, se nám pravděpodobně objasnit nepovede. Je však nepopiratelné, že tato místa jsou významným zdrojem bohatství a že zdejší lidem se vzhledem k dostatku pracovních míst vede lépe. Co se produktivity týče, v Evropské unii dokonce některé takovéto oblasti několikanásobně předčí průměr celé Unie, měřeno dle HDP na obyvatele (WOKOUN 2008).

Vzhledem k rostoucí globalizaci je pro firmy výhodné, aby se shlukovaly s ostatními spolupracujícími firmami za účelem zvýšení efektivnosti a dosažení úspor z rozsahu. Tyto shluky firem označujeme jako klastry. Klastry definoval již v roce 1990 profesor M. Porter, když uvedl, že „*klastry jsou geografická soustředění vzájemně provázaných firem, specializovaných dodavatelů, poskytovatelů služeb, firem v příbuzných odvětvích a přidružených institucí, jakou jsou univerzity, agentury, a obchodních asociací různých směrů, které soutěží, ale také spolupracují*“ (WOKOUN:289).“ V definici, kterou představila Evropská unie, je navíc upřesněno, že „*klastry mají pozitivní vliv na inovace, konkurenceschopnost, zvyšování kvalifikace, informace, růst a dlouhodobou podnikatelskou dynamiku*“ (WOKOUN:290).“

Konkurenceschopnost firem či odvětví soustředěných v určitém regionu ovlivní dle Portera kvalita podnikatelského prostředí, která závisí na čtyřech následujících faktorech:

- kvalita dostupných vstupů – hovoříme nejen o přírodních zdrojích a materiálových vstupech, ale také o kvalifikované pracovní síle či vědecké a technické infrastruktuře. Úspěšný klaster bezpochyby potřebuje specializovanější znalosti a dovednosti (STEJSKAL 2009).
- úroveň místní poptávky – zahrnuje takové požadavky a potřeby zákazníků, které donutí firmy inovovat. V ideálním případě by místní zákazníci měli předvídat světovou poptávku.
- firmy, strategie, struktura a rivalita – vize a strategie firem související s přáním být úspěšnější logicky vedou k rivalitě mezi podniky v daném odvětví. Pro rozvoj

klastrů však nejsou na místě destruktivní cenové války, ale spíše by měla existovat zdravá soutěž podporující změny a inovace.

- podpůrná a související průmyslová odvětví – jedná se zejména o možnosti dodavatelů, kteří musí být schopni obsluhovat mezinárodní trhy, splňovat požadavky na specializované vstupy, které umožní firmám v daném odvětví inovovat (*Průvodce klastrem*).

Kromě těchto čtyř základních faktorů ovlivní konkurenční výhodu každého odvětví také náhoda a zásahy vlády. Od vlády se očekává, že vytvoří podmínky pro zlepšování konkurenceschopnosti klastrů a bude reagovat na jejich dlouhodobé potřeby. To zahrnuje zejména podporu inovací, vývoje a výzkumu, vzdělávání, transferu technologií apod. Veřejná správa by proto s klíčovými firmami a klastry měla udržovat dialog (STEJSKAL 2009).

Na světě existuje velké množství klastrů, a proto je do určité míry možné vysledovat některé společné charakteristiky či kritické faktory růstu. Můžeme jmenovat například vědecko-výzkumnou základnu, podnikatelskou kulturu, dostupnost a schopnost financování, infrastrukturu atd. Žádný z faktorů však nelze označit za dominantní, protože každý se v různém prostředí projeví jinak, a také klastry jsou vysoce individualistické (STEJSKAL 2009). Jak již bylo naznačeno výše, klastry prosperují tam, kde existuje kvalitní mikroekonomické podnikatelské prostředí. K lepší konkurenceschopnosti v rámci klastru dochází pomocí externalit, vazeb mezi firmami a navazujícími institucemi (WOKOUN 2008).

Mezi pasivní výhody vznikající firmám díky jejich přítomnosti v klastru patří tyto 4 typy:

- dostupnost kvalifikované a specializované pracovní síly – díky tradici určitého řemesla v dané lokalitě pravděpodobně již dlouho existují kvalitní vzdělávací a výzkumné instituce, které zajišťují zásobu kvalitní pracovní síly. To zvyšuje reputaci regionu a přitahuje jak nové firmy, jež vědí, že zde naleznou šikovné pracovníky, tak další pracovníky hledající uplatnění v regionu s vysokou zaměstnaností. Náklady firem na hledání nových zaměstnanců se tak snižují a konkurence pracovní síly zároveň tlumí mzdový růst.

- zvýšená specializace, dostupnost vstupů a subdodavatelů – aglomerace výrobců v dané lokalitě přiláká také firmy poskytující podpůrné služby, například účetní, právníky, konzultanty, spediční společnosti apod. Místní firmy si pak mohou řadu administrativních aktivit nasmlouvat externě, přičemž vědí, že tato práce bude vykonávána specialisty a pravděpodobně za nižších nákladů, vzhledem k existenci úspor z rozsahu u dodavatele těchto služeb. U subdodavatelů materiálových vstupů mohou počítat s rychlými a levnějšími dodávkami, což navíc sníží náklady firem na skladovací prostory, pojištění apod.
- přilákání zákazníků a otevření trhů – zákazníci vnímají klastr jako místo, kde lze levněji pořídit zboží vysoké kvality. Image klastru pak vytvoří jakoby značku, daná lokalita se může stát synonymem pro určitý produkt, jako tomu je například v případě šampaňského v oblasti Champagne ve Francii.
- rychlý tok informací a nové technologie – vzhledem k vazbám mezi firmami daného klastru dochází k rychlému toku informací týkajících se výrobních postupů, technologií, marketingových aktivit atd. Firmy se od sebe navzájem učí a zdokonalují se. I když to pro jednotlivé firmy může být nevýhodou, klastr jako takový tím získává konkurenční náskok vůči okolnímu světu (*Průvodce klastrem*).

I když výše jmenované pasivní zisky firmám z klastru pomáhají, v žádném případě nelze podcenit aktivní spolupráci na zdokonalování a udržování konkurenční výhody klastru v celosvětovém měřítku. Je velmi důležité, aby se nejlepší praktiky šířily napříč celým dodavatelským řetězcem i mezi konkurenty (*Průvodce klastrem*). Kvalitně fungující klastr přispívá k rozvoji celého regionu a buduje zde hospodářství založené na znalostech a inovacích. Je proto nutné, aby jednotlivé firmy nešly vlastním směrem a nechtěly pouze využívat přínosy plynoucí ze členství v klastru, ale aby byly ochotni důvěřovat ostatním a sdílet své poznatky a informace (STEJSKAL 2009).

3.5.2 Inovace

Inovace stojí ve středu zájmu většiny novodobých ekonomických teorií. Jedná se o nepřetržitý proces zavádění neustálých změn, jehož podstatou je „využití existujících

zdrojů firmy k vytvoření dosud nevyužitých možností pro zvýšení výnosů z podnikatelských aktivit (STEJSKAL:106)“. Podněty pro změnu mohou být vnitřního nebo vnějšího charakteru. Mezi vnější podněty patří například změny v demografickém vývoji, změny spotřebitelského chování či nové znalosti, které jsou výsledkem rozvoje lidského poznání. Vnitřním podnětem k inovaci může být například nečekaný úspěch či neúspěch nového produktu nebo technologická či organizační změna v uspořádání pracovních aktivit apod. Inovace úzce souvisí s rozvojem vědy a výzkumu. Hlavní výzvou je přechod ke znalostní ekonomice, protože schopnost produkovat a využívat nové znalosti by mělo být základním faktorem konkurenceschopnosti, nikoliv snaha udržet si nejnižší ceny vstupů (STEJSKAL 2009).

Podle dopadu inovace na ekonomiku rozlišujeme dva typy inovací. První z nich, **radikální inovace** je založena na zcela nové znalosti a přináší velmi zásadní změnu v dosavadním vývoji. Jako příklad nám poslouží zavedení telegrafu či internetu (STEJSKAL 2009). Z poslední doby také můžeme uvést unikátní technologii Nanospider™, jež byla vynalezena a patentována na Technické univerzitě v Liberci. Její využití je velmi rozsáhlé a je považována za technologii třetího tisíciletí. Nanospider AntimicrobWeb získal ocenění americké agentury pro kosmický výzkum NASA (<http://nano.tul.cz>).

Naproti tomu **inkrementální inovace** znamená využití stávajících znalostí za jiným účelem či v novém kontextu. Změny jsou postupné a výskyt tohoto typu inovací je častější. Tyto inovace by měly být nezbytnou součástí každé firmy, která chce zvýšit svou produktivitu a konkurenceschopnost, s čímž souvisí nutnost udržet krok s technologickým vývojem a změnami ve světové ekonomice (STEJSKAL 2009).

V podpoře inovačních aktivit hrají nejvýznamnější roli univerzity a výzkumné ústavy. Existují však také různé bariéry inovací, které mohou být například finančního, kulturního či technologického charakteru. Šíření inovací také zpravidla zabraňují obavy z konkurence. Další překážkou může být nepřítomnost vlastností či podmínek nezbytných pro zavedení novinek, jako je například nedostatečná úroveň vzdělání a vhodných pracovních sil (WOKOUN 2008). Poslední jmenovaný faktor může do jisté míry ovlivnit migrace, o které bude pojednávat následující subkapitola.

3.5.3 Migrace

Již od samého počátku vzniku EHS je usilováno o dosažení tzv. čtyř svobod. Jednou z nich je také volný pohyb pracovní síly. Hlavním cílem bylo zlepšení ekonomické výkonnosti, protože pracovníci tak získávají možnost najít si takové pracovní místo, které nejlépe odpovídá jejich schopnostem a zároveň také zaměstnavatelé mohou získat ty nejvhodnější zaměstnance. Důležitým vedlejším efektem mělo být vzájemné zlepšení vnímání obyvatelů jiného státu (BALDWIN, WYPLOSZ 2009).

Pro potřeby strategického rozvoje regionů má význam nejen stěhování mezi jednotlivými státy Unie, je třeba brát v úvahu i stěhování mezi obcemi, okresy a vyššími územními samosprávnými celky. Je také nutné zkoumat migraci z časového hlediska, a sice zda je dočasného či trvalého charakteru. V této souvislosti se analyzuje nejen každá změna trvalého bydliště, ale také se sleduje dojíždění do zaměstnání a škol. Rozvoj regionů se bez základních znalostí migrace neobejde. Nejde totiž jen o změnu početního stavu obyvatelstva, ale migrace také souvisí s organizací a využíváním prostoru. Kromě toho může částečně ovlivnit vývoj mezd v daném regionu, úroveň nezaměstnanosti, zneužívání programů sociální pomoci, kriminalitu apod.

Je proto třeba, aby se státy migrační politikou aktivně zabývaly, zejména v oblasti kontroly migračních toků a boje s nelegální migrací, integrace imigrantů a mezinárodní spolupráce v řízení migračních toků (WOKOUN 2008).

Má-li být regionální rozvoj efektivně podporován ze strany veřejné správy, je třeba sledovat i další hlediska ovlivňující rozvojové možnosti. Následující dvě podkapitoly se zaměří strukturu území, neboli prostorovou organizaci jednotlivců a ekonomických subjektů (WOKOUN 2008).

3.5.4 Urbanizace a suburbanizace

Strukturou osídlení rozumíme velikost, vzájemné vztahy a funkce jednotlivých sídel. V historii se střídaly různé fáze proměny této struktury, zpravidla se jednalo o střídání

zájmu obyvatel o život ve městech a o život na venkovských sídlech. Toto rozhodování bylo ovlivněno zejména ekonomickými, sociálními i technologickými změnami a také politickými faktory.

Proces urbanizace představuje zvyšování počtu obyvatel žijících ve městech na úkor venkovského osídlení, což vede k rozvoji měst, jejich prostorové i populační expanzi. Stěhování obyvatel z venkova do měst s sebou přináší také jiné vzorce chování, kulturní i ekonomické změny. Tento proces se v Evropě rozmohl až během 19. století, kdy v důsledku průmyslové revoluce vznikaly přebytky pracovní síly v zemědělství a jejich nedostatky v průmyslu. Města se tak stala atraktivními lokalitami s dobrou nabídkou pracovních míst, ale také s lepšími možnostmi vzdělání, služeb apod.

V současné době jsou města považována za významná centra ekonomického rozvoje. Průmyslové a obchodní činnosti z městských oblastí mohou v některých státech přinášet až 80 % jejich HDP (WOKOUN 2008). Města jsou nyní centry inovací, pokroku a akumulace bohatství i lidského kapitálu. Naproti tomu s sebou urbanizace přináší také negativní jevy, mezi které patří zejména problémy chudoby a nerovnosti, zhoršování životního prostředí, dopravní přetíženost, zhoršující se zdravotní stav obyvatel apod.

Vzhledem k vysoké míře urbanizace ve vyspělých zemích se v posledních letech stále více hovoří o suburbanizaci. Jedná se o zvyšování počtu rezidenčních i komerčních zón a také průmyslu v okrajových částech měst. Opět se setkáváme s novým způsobem života, který zahrnuje oblibu nákupu v komerčních zónách, upřednostňování bydlení v rodinných domech, v osobním vlastnictví a tam, kde je vyšší kvalita životního prostředí. Lidé tak mohou oddělit místo bydliště od místa pracoviště. Procesy suburbanizace souvisejí s technologickým pokrokem, zejména se zlepšováním dopravních možností, rozvojem informatizace apod. Jejím vlivem ale také dochází k významným změnám ve využívání krajiny – venkovská krajina se mění v tzv. satelitní města nebo komerční zóny. Pozemků využitelných pro zemědělství či rekreaci stále ubývá.

Veřejná správa by proto měla využívat správné nástroje, které tyto tendence mohou usměrňovat. Jedná se především o územní plánování, nemovitostní politiku, památkovou politiku a další (WOKOUN 2008).

3.5.5 Průmyslové zóny a brownfields

Díky globalizující se ekonomice dnes prakticky neexistují žádná omezení pro investice, a proto firmy pečlivě zvažují, kam budou své pobočky lokalizovat. Jejich cílem je samozřejmě snaha o zvýšení zisku, konkurenceschopnosti a také o dosažení úspor vzhledem k výhodám, které daná oblast nabízí, jako například kvalitní infrastruktura, blízkost strategických obchodních partnerů apod.

Firmám uvažujícím o umístění své investice musí daná země nabídnout nejen ekonomickou stabilitu, příznivé právní prostředí či dostupnost pracovní síly, ale také dostatek nájemních hal a pozemků v průmyslových zónách či podnikatelských areálech. Podpora rozvoje průmyslových zón je významným nástrojem pro dosahování cílů regionálního rozvoje. Příliv přímých investic totiž vede ke zvýšení ekonomického potenciálu, vzniku nových pracovních míst, posílení exportu, oživení tradičních či umístění nových progresivních odvětví apod.

Státní podpora je poskytována s cílem uhradit rozdíl mezi náklady na technickou přípravu území a prodejní cenou, která bývá pro firmy spíše symbolická. Příprava pozemků zahrnuje zejména převody pozemků a výstavbu či rekonstrukci technické infrastruktury (vodovod, plynovod, vedení elektrické energie, silniční komunikace, železnice, ICT apod.). Tato podpora pak může mít formu přímé dotace, dotace na úhradu úroků z úvěrů či návratné finanční výpomoci. Podporována může být i výstavba či rekonstrukce výrobních hal za účelem jejich pronájmu. Dále se předmětem dotací mohou stát různé vzdělávací kurzy, marketingové plány či nákup technického vybavení. Smyslem takové intervence je zejména maximalizace výnosnosti vložených prostředků a zajištění kvalitního systému služeb pro firmy, které v dané lokalitě podnikají (WOKOUN 2008).

V posledních letech také nabývá na významu opětovné využití průmyslových lokalit či areálů, o kterých se hovoří jako o brownfields. Tyto objekty představují znehodnocená aktiva, která pro příslušnou obec či region představují potenciální ekonomické ztráty, zpravidla vytvářejí náklady pro jejich rozpočty. Zároveň negativně ovlivňují image obce tím, že vytváří dojem ekonomického úpadku. Není divu, že se toto téma zařadilo mezi hlavní cíle regionální politiky.

Důvodů, proč není jednoduché obnovit podnikatelskou aktivitu v těchto oblastech, je hned několik. Tyto tradiční průmyslové areály z počátku minulého století zpravidla nevyhovují požadavkům velkosériové výroby z hlediska jejich velikosti. V drtivé většině případů je nemožné je rozšiřovat. Dále pak jsou tyto lokality vzhledem k populačnímu růstu obklopeny obytnými čtvrtěmi a v případě jejich opětovného využívání by bylo nutné dbát na kvalitu života těchto obyvatel (dopravní zatížení, hluk apod.). Tyto areály také mohou být problematické z hlediska vlastnictví, nebo kvůli možné kontaminaci škodlivými či nebezpečnými látkami. Firma, která by se v této oblasti přesto rozhodla investovat, tak navíc ztratí čas i finance, které bude potřeba věnovat demoličním pracím či ekologickým asanacím (WOKOUN 2008).

Na druhé straně brownfields na rozdíl od průmyslových zón nesouvisí s úbytkem půdy a zásahy do stávající krajiny. Navíc je zde již zajištěna infrastruktura, takže ji investor nemusí znovu budovat. Vzhledem k tomu, že míst, kde se průmyslové zóny dají budovat, stále ubývá, mají i opuštěné areály šanci na jejich opětovné využití.

3.6 Budoucnost regionální politiky

Pro současné programové období, které skončí v roce 2013, jsou podmínky podpor, programy i iniciativy Společenství jasně definovány a pro mnoho členských států představují štědrý zdroj prostředků ze zdrojů EU. Jak se bude situace vyvíjet od roku 2014, zatím zcela jasné není. Nicméně již od roku 2007 pracuje EU na několika dokumentech, které analyzují současný stav této politiky a zabývají se možnostmi, které by mohly její kvalitu do budoucna ještě zlepšit.

V roce 2007 byla vydána Čtvrtá zpráva o hospodářské a sociální soudržnosti, která započala diskuze o budoucnosti regionální politiky. Členské státy k tomuto dokumentu vyjádřili své připomínky, které jsou shrnuty v Páté pokrokové zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti. V prosinci 2008 vydala Komise publikaci Regiony 2020, v níž poskytuje přehled o výzvách, jimž budou regiony čelit v roce 2020. Zmiňuje především globalizaci, demografické trendy, změny klimatu a využití a dodávky energie. Závěry této publikace mají rovněž sloužit jako podklad pro úvahy o budoucnosti regionální politiky.

Také v rámci této politiky byla v říjnu 2008 zahájena veřejná konzultace. Vztahovala se k Zelené knize o územní soudržnosti, připomínky k tématu mohly být podávány do konce února 2009. Bylo přijato 388 příspěvků, které byly zveřejněny v červnu 2009 v Šesté pokrokové zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti. Důraz je zde kladen především na kreativitu a inovace v regionech (<http://ec.europa.eu>).

Mezi další základní dokumenty patří především Agenda pro reformovanou kohezní politiku. Jedná se o zprávu zpracovanou nezávisle na Komisi Dr. Fabriziem Barcou – generálním ředitelem z italského Ministerstva hospodářství a financí. Tento materiál se zabývá vyhodnocením efektivitu současné kohezní politiky a jako první nabízí konkrétní možnosti, jak ji reformovat pro příští programovací období. Nejprve navrhuje Evropské unii, aby modernizovala svůj rozpočet a odpoutala se od byrokratických a administrativních stereotypů. Dále zdůrazňuje, že je potřeba identifikovat klíčové problémy a zaměřit se na ně. Navrhovanou reformu zakládá na následujících deseti pilířích:

1. Inovativní koncentrace na klíčové priority a konzervativní teritoriální alokace
2. Nový strategický rámec pro kohezní politiku
3. Nový smluvní vztah, implementace a podávání zpráv zaměřené na výsledky
4. Posílené řízení klíčových priorit
5. Podpora doplňkového, inovativního a flexibilního vynakládání finančních prostředků
6. Podpora experimentalismu a mobilizace lokálních hráčů
7. Podpora výukového procesu, pohyb směrem k předpokládanému hodnocení dopadu

8. Změna orientace a posílení úlohy Komise jako centra pravomocí
9. Řešení problematiky finančního řízení a kontroly
10. Posílení systému kontrol a vyváženosti na vysoké politické úrovni (BARCO 2009).

Zatím posledním významnějším dokumentem zabývajícím se budoucností regionální politiky je Orientační dokument pro budoucí kohezní politiku z konce roku 2009, jež zpracoval eurokomisař Pawel Samecki. V tomto dokumentu se zabývá posláním a úkoly této politiky a také návrhy, jak zvýšit její účinnost, což spočívá zejména v orientaci na omezený počet priorit, silnější zaměření na výsledky, zahájení politických debat na téma účinnosti této politiky, správné reakci na neočekávané ekonomické či sociální změny apod. V poslední části jsou také zmíněny hlavní dva body související s lepší efektivitou, a sice zvýšení koherence při realizaci strategických priorit a jednodušší a účinnější řídicí a kontrolní systémy (SAMECKI 2009).

Je zřejmé, že postoje členských států k novým návrhům vztahujícím se k budoucnosti regionální politiky budou odlišné. Ti, kteří přispívají, se budou zajímat, kam jejich prostředky poputují, ti, kteří přijímají, se zase zaměří na to, jak budou moci využít finanční podporu počínaje rokem 2014. Tyto státy pravděpodobně nebudou ochotny hlasovat pro velké změny. Samozřejmě bude záležet také na aktuálním ekonomickém vývoji a stavu veřejných financí.

3.7 Shrnutí

Tato kapitola se zabývá regionální politikou Evropské unie, popisuje její historii a důvody vzniku. Představuje její principy, cíle a nástroje. Poukazuje na reformy této politiky a objasňuje důvody, ze kterých k nim docházelo. Je také zmíněna metodika NUTS, která je nezbytná pro posuzování regionů z hlediska jejich nároků na čerpání podpory z unijních zdrojů. Ve své druhé části se dotýká aktuálních témat regionálního rozvoje, mezi která patří zejména role klastrů a inovací, otázky migrace, urbanizace a průmyslových oblastí. Závěrem nastiňuje, jakým směrem by se mohla regionální politika ubírat v příštím programovacím období.

Závěr

Tato diplomová práce se pokusila přiblížit hospodářské politiky EU, zabývá se způsobem jejich členění a důvody, proč tomu tak je. Decentralizaci rozhodování podporují některé ekonomické důvody, dále pro ni hovoří také rozmanitost preferencí, míra politické zodpovědnosti a přetahování se o voliče. Mezi důvody zdůrazňující výhody centralizace patří především úspory z rozsahu, existence zájmových skupin a společných veřejných statků. Nejvýznamnějším argumentem pro koordinaci politik jsou externality, a to zejména v oblasti znalostní ekonomiky, která je považována za zásadní faktor dlouhodobého růstu.

Druhá kapitola se zabývala Společnou zemědělskou politikou, jakožto nejvýznamnější politikou koordinovanou přímo na úrovni Unie. Popisuje její historii i reformy, kterých bylo během let několik, ať se již jednalo o drobné úpravy či významnější reformy, které určitým způsobem změnily směr této politiky. Uvádí nástroje SZP. Stručně zmiňuje také Společnou rybolovnou politiku. V druhé části této kapitoly se práce zaměřuje na popis aktuálních problémů SZP, mezi které patří zejména otázka efektivity vynakládaných prostředků a jejího zásahu do tržních mechanismů.

Hlavním přínosem této politiky bylo dosažení potravinové soběstačnosti, v tom byla SZP velmi úspěšná. Příjmy zemědělců i produktivita v tomto oboru rostly. Evropě se také podařilo zajistit stabilní ceny potravin. U některých zemědělských produktů se dokonce stala světovou velmocí, např. u whisky, vína, olivového oleje či masa. Evropská Unie je druhým největším světovým vývozcem, a také největším dovozcem potravin (<http://ec.europa.eu>). Můžeme tedy konstatovat, že základní cíle ze Smlouvy o EHS se podařilo splnit. Také nově definované cíle reagující na současné potřeby, např. ty, které se týkají bezpečných potravin a ochrany krajiny či klimatu, životní podmínky a zdraví zvířat, jsou velmi důležité a bylo by chybou, kdyby jim nebyla věnována dostatečná pozornost.

Některá opatření SZP ale také vedla k mnoha paradoxům. Peníze, které měly původně podporovat podporu produkce, začaly být používány jako odměna za to, že se nevyrábí. Takové objemy vyplacených finančních prostředků bez jakýchkoliv efektů jsou zejména v době recese považovány na plýtvání a nezodpovědné hospodaření. Zpochybňován bývá

také nerovný přístup členských států k přímým platbám, který neodráží odlišné podmínky v jednotlivých státech, ale váže se k datu přistoupení do EU. Proto bude potřeba i nadále tuto politiku reformovat, ovšem dokud nepůjde o takovou reformu, která odstraní překážky volného obchodu a ve které nepůjde pouze o další ochrannářskou taktiku, nebude SZP vnímána ani jako spravedlivá, ani jako efektivní.

Třetí kapitola se zabývá regionální politikou, která v EU patří mezi politiky koordinované, v současné době nabývá na významu a pro dosažení jejich cílů bylo vyčleněno nemalé množství peněžních prostředků. Popisuje její historii včetně reformy, kterými prošla, úpravu jejich cílů a nástrojů, její principy. Ve druhé polovině kapitoly jsou popsána soudobá témata regionálního rozvoje. Bylo nastíněno, že velký důraz je kladen na zvyšování konkurenceschopnosti regionů pomocí znalostní ekonomiky a implementací inovací do podnikatelského sektoru, které lze snadněji a rychleji vyvíjet v podmínkách klastrů. Z tohoto důvodu firmy stojí o vzdělanou pracovní sílu, kterou mají možnost získat díky fungování volného pohybu osob. Důležitou otázkou je také problematika související se strukturou území.

Pokud bychom chtěli hodnotit přínosy regionální politiky, lze konstatovat, že podpory z fondů EU stimulovaly zájem místních a regionálních samospráv a že v této oblasti bylo dosaženo nemalých úspěchů. Pro názornost můžeme zmínit, že v minulém programovacím období bylo ze strukturálních fondů podpořeno 38 000 výzkumných a rozvojových projektů, finanční podporu získalo 230 000 malých a středních podniků, bylo financováno téměř 4 700 km dálnic a 1 200 km vysokorychlostních železnic a bylo vytvořeno přibližně 1,4 miliónů pracovních míst, z nichž 1 milión bylo v podnikatelské sféře (<http://ec.europa.com>). Za výhodu této politiky můžeme označit i její transparentnost a zodpovědnost za investované finanční zdroje.

Problémy chudých regionů však ani zdaleka nejsou minulostí. S každým rozšířením jsou na rozpočet Unie kladeny stále větší nároky. Podporou aktivit za účelem zmírnění hospodářských či sociálních nerovností navíc dochází k zavádění opatření, jež působí proti principům volné soutěže. Současné tendence regionálního rozvoje, zejména ty, které souvisí se strukturou území, s sebou kromě pozitiv přinášejí také nepříjemné vedlejší

efekty ovlivňující život obyvatel regionu, jako například hluk, dopravní zatížení apod., proto je třeba tyto aktivity částečně usměrňovat. Navíc také výrazně zasahují do krajiny a mění její ráz. Z tohoto hlediska můžeme sledovat například velmi rozporuplné názory na instalaci obnovitelných zdrojů energie. Záleží na každém regionu, jak pomocí nástrojů regionální politiky umístění jednotlivých průmyslových sektorů na svém území buď podpoří, nebo potlačí.

Je zřejmé, že i tuto politiku čekají významné reformy. EU pravděpodobně bude čelit tlaku na čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů ze strany nově přistupujících členských států, protože většina jejich regionů spadá mezi nerozvinuté. Unie se navíc stále ještě vyrovnává s důsledky finanční krize, v jejíž souvislosti výrazně vzrostl objem vyplácených podpor. V neposlední řadě musí Evropská unie čelit výzvám, které s sebou moderní doba přináší, za nejvýznamnější z nich je považována globalizace.

Seznam literatury

- BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. 3. vyd. Londýn: McGraw Hill, 2009. 596 s. ISBN 978-00-7712-163-1.
- BARCO, F. *An Agenda for a reformed Cohesion Policy* [online]. Brussels: European Comission, 2009 [cit. 2011-03-16]. Dostupná z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf>.
- FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743 s. ISBN 80-7325-015-2.
- HOBZA, A. *Evropská unie a hospodářské reformy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 352 s. ISBN 978-80-7400-122-2.
- KUČEROVÁ, I. *Evropská unie: Hospodářské politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 348 s. ISBN 80-246-1212-7.
- LABOUTKOVÁ, Š. *Vliv decentralizace na ekonomický růst. Bulletin CES VŠEM*. 1. vyd. Praha: Centrum ekonomických studií VŠEM, 2009, roč. 2009, č. 10, s. 8 – 11. ISSN 18011578.
- Průvodce klastrem* [online]. Praha: CzechInvest, 2007 [cit. 2011-02-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.czechinvest.org/data/files/pruvodce-klastrem-63.pdf>>.
- SAMECKI, P. *Orientation Paper on future Cohesion Policy* [online]. Brussels: European Comission, 2009 [cit. 2011-03-16]. Dostupná z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/newsroom/pdf/pawel_samecki_orientation_paper.pdf>.
- Smlouva o Evropské unii* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 1992 [cit. 2010-11-25]. Dostupná z WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/758-smlouva_o_eu_puvodni_verze.pdf>
- Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství* [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 1957 [cit. 2010-11-25]. Dostupná z WWW: <http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf>.
- STEJSKAL, J.; KOVÁRNÍK, J. *Regionální politika a její nástroje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 216 s. ISBN 978-80-7367-588-2.
- ŠREIN, Z. *Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2002. 370 s. ISBN 80-7079-946-3.

WOKOUN, R. aj. *Regionální rozvoj*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2008. 480 s.
ISBN 978-80-7201-699-0.

<http://ec.europa.eu>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

<http://www.euroskop.cz>

<http://nano.tul.cz>

<http://www.strukturalni-fondy.cz>